

1-1-12ev

In Europese cultuur gold als (bijna heilige) viereenheid:
liefde-seksualiteit-huwelijk-voortplanting.

In *directe persoonlijke contacten* is veel terughoudendheid gebleven en staat "privacy" hoog genoteerd, maar in de openbare berichtgeving blijft vrijwel niets intiems onbesproken.

Mensen zijn de gehele sfeer van primaire relaties meer en meer als hun privé-domein gaan beschouwen. [Een domein waarover zij zelf beslissen zonder bemoeienis v anderen zoals: **ouders, familieleden, buren en vrienden** en zonder bemoeienis v kerk en overheid.]
Privé-domein: met wie en wanneer met gaat huwen, samenwonen of een andere vorm kiest. Wel of geen kinderen en wanneer. Enz.

Bedoelde effecten overheidsbeleid:

- 1-gehuwden bevoorrecht boven anderen
- 2-verlaging leerpl. leeftijd leidt ertoe dat kinderen hele dagen op school blijven en daardoor onttrokken worden aan het ouderlijk milieu
- 3-gelijkberechtiging vrouwen draagt bij tot emancipatie
- 4-meer kinderdagverblijven stellen meer echtparen in staat om te werken

Onvoorziene effecten overheidsbeleid:

- 1-ingewikkelde uitkeringsrechten kunnen aanzetten tot huwelijkssluiting of juist tot echtscheiding
- 2-kunnen samenwonenden brengen tot verhulling v levensvorm

Vele vormen v overheidszorg hebben de verantwoordelijkheden v familie- en gezinsleden voor elkaar verlicht maar daardoor ook bijgedragen aan verzwakking v verwantschapsbanden

1-2-15

In tegenstelling tot vele andere bindingen, zoals bv hedendaagse huwelijksbindingen, zijn bindingen v bloedverwantschap niet zelf gekozen. Mensen worden geboren in een verwantschappelijk netwerk en het zijn bindingen voor het leven; mensen kunnen niet veranderen v familie.

Leven v individueel mens als **BIOLOGISCH** en **SOCIAAL-CULTUREEL** process.

BIOLOGISCH:

1-duidelijk gemarkeerd begin en eind. (Leven, eigenschap v alle levende wezens)
geboorte is primair continuering, het instand houden vd soort
individuele leven is deelproces v het grotere proces (dood vraagt vervanging door nieuwe mensen)

2-huidige type ong. 4,5 tot 5 miljoen gelden tot ontwikkeling gekomen

3-35.000 jaar gelden: homo sapiens sapiens

biologisch proces 'v individueel leven': relatief korte duur en discontinuïteit.

biologisch proces 'soort': zeer lange duur en continuïteit.

continuïteit door: paarvorming (kern v huwelijksvorm) en voortplanting (grondslag v elke gezinsvorming); afstamming en verwantschap zijn een intrinsiek deel vd opeenvolging v generaties.

BIOLOGISCH proces vh individuele leven tov **BIOLOGISCH** proces vd soort:

1ste gekenmerkt door relatief korte duur en discontinuïteit

2de daarentegen dooe een zeer lange duur en continuïteit

SOCIAAL CULTUREEL:

1-zijn voor leven/overleven van meet af aangewezen op andere mensen

2-maken deel uit v sociale-verbanden of configuraties (gezinnen, lokale gemeenschappen, naties, staatsamenlevingen)

3-ook als volwassene slechts relatief autonoom (op tal v manieren gebonden aan anderen en in ruimere in aan samenleving en cultuur waar hij/zij deel v uitmaakt)

SOCIALISATIE en **ENCULTURATIE** (met beide begrippen wordt hetzelfde bedoeld)

adaptie en integratie v nieuwkomers binnen een menselijk verband, waarin cultuuroverdr. vd ene op de volgende generatie een centrale rol speelt.

Socialisatie: omvat alles wat mensen in de eerste levensfasen leren: van drinken en eten enz. tot gedragsstandaarden en omgangsvormen, de vigerende gezags- en machtsverhoudingen, hanteren van stemmingen en gevoelens enz.

family of orientation: vindt 'socialisatie' plaats vanuit het kind gezien

family of procreation: gezinsverband dat mensen aangaan als ze zelf volwassen zijn en zich voortplanten

daarmee zijn twee fundamentele functies v gezinnen genoemd:

1-ze vormen een kader voor voortplanting en

2-voor oriëntatie voor kinderen

Vooraf eerste 4-5 levensjaren *fundamenteel voor vorming v eigen persoonlijkheid.*

Identificatie eerste belangrijke process waardoor een binding ontstaat met de wereld buiten het zelf en de **relatie tussen kind en moeder** is, *zeker in de eerste jaren van kardinale betekenis.*

Ook:

1-biogenetische erfenis (bepalen mogelijkheden en beperkingen), kinderen komen niet als *tabula rasa*.

2-intelligentie en temperament, geenvaste onwrikbare gevens, worden door opvoeding en onderwijs beïnvloed, zijn niet onbeperkt 'socialiseerbaar'.

3-niet uitsluitend een leerproces in cognitieve zin, evenzeer gekenmerkt door emotionele en normatieve dimensies.

Samenvatt.: Verwevenheid tussen de emotionele, de cognitieve ende normatieve ontwikk. v kinderen, hierin ontstaan altijd spanningen, die SOMS tot storingen en blijvende innerlijke conflicten kunnen leiden. (Dit proces in waarschijnlijk inherent aan mensen en wordt in het socialisatie-proces onontkombaar overgedragen).

Daarmee en daardoor vindt overdracht plaats van cultuur: het complexe geheel v aangeleerde woorden, kennisvormen, symbolen, stilering v emoties, en waarden en normen vd menselijke groep.

Socialisatie vindt plaats binnen *ongelijke machts- en afhankelijksverhoudingen*, waarin *ouderen (de moeder) een sterk overwicht hebben*, en gaat mede gepaard met angsten en onzekerheden, en met allerlei vormen van druk en dwang. (Die vaak niet door het kind als zodanig herkend worden)

1-3-19

Culturele antropologie heeft meest uitvoerige en systematische begrippen-apparaat ontwikkeld voor studie v verwantschap (oa: Harris 1988: 307-347, 594-601)

Voornaamste begrippen die om een nadere bepaling vragen zijn:
afstamming - verwantschap - familie -huwelijk en gezin

Kennis v afstamming heeft voor ons type samenleving geen enkel belang. In vele contemporaine niet westerse samenlevingen, alsook in de middeleeuwse en vroegwesterse samenlevingen is dit alles veel belangrijker.

afstamming (descent, parentage / descent group)

1- afstamming (**descent, parentage**): *natuurlijk biologisch gegeven / iedereen stamt af van bepaalde voorouders, dit heeft een dwingend karakter:*

2- bij geboorte wordt men lid v een bepaalde afstammingsgroep: **descent group**
Evenzeer zal het duidelijk zijn dat de betekenissen v afstamming en verwantschap sociaal-cultureel bepaald zijn en naar plaats en tijd sterk kunnen variëren.

afstamming (antropologisch)

antropologen hebben de afstamming opgevat als en recruteringsbeginsel gebaseerd op de ouder-kindrelatie: een individu wordt lid vd afstammingsgroep waarvan zijn of haar moeder lid is. In samenlevingen waarin afstammingsgroepen een voorname rol spelen (niet-westers), *krijgt het individu daardoor dwingend een plaats toegewezen in het verwantschappelijke en maatschappelijke bestel*. Een plaats die gedefieerd wordt door verwijzing naar een bepaalde voorouder.

a- In dergelijke samenlevingen is de positie en status van individule mensen in hoge mate bij geboorte toegeschreven (**ASCRIBED**),

b- en wordt deze slechts in beperkte mate zelf verworven (**ACHIEVED**).

in onze samenleving ligt die verhouding andersom: ACHIEVEMENT is veel belangrijker dan ASCRIPTION.

individu: wordt in *ANTROPOLOGIE* aangeduid als: **EGO**

EGO (antropologie); de persoon waaraan een groep mensen gerelateerd is, bij het traceren v **afstammings-** en **verwantschapslijnen**. (Elk persoon heeft; 2 ouders, 4 grootouders, 16 betovergr..enz., rekenen we daar ook binnen elke generatie broers en zussen en hun afstammelingen bij dan ben je snel op 100-den verwanten, een onoverzichtelijk netwerk).

VERWANTSCHAP(kinship) is mede daarom wel te onderscheiden van **AFSTAMMING** en volgens Britse antropoloog WHR Rivers: *de sociale erkenning v biologische banden / impliceert dat lang niet alle biologische banden als verwantschap erkend worden.*

Tot de **verwanten (KIN)** behoren de biologisch gerelateerde bloedverwanten (*consaguines, consanguinal kin*) en de door huwelijk verkregen **aanverwanten** (*affines, affinal kin*).

BLOEDVERWANTSCHAP (consanguinity), is een nog steeds gangbare term die verwijst naar 'in den bloede' verwante personen, dwz: mensen v dezelfde familie of, met een ouderwetse term, hetzelfde geslacht.

Volgens. Ned. Wet zijn bloedverwanten zij die v elkaar afstammen in een rechte lijn -bv: kinderen, ouders, grootouders- of één gemeenschappelijke stamvader hebben, dus in zijlinie verwant zijn.

Antropologen duiden *dit verschil* aan als **lineaire verwanten** en **collaterale verwanten**.

In hoeverre mensen in de praktijk v het dagelijks leven onderscheid maken tussen bloedverwanten en aanverwanten is thans uitermate variabel en dat was vroeger waarschijnlijk moet veel anders, al is een neiging om **aanverwanten** als 'verder verwijderd' te zien en **bloedverwanten** als 'meer nabije verwanten' wijd verbreid.

VERWANTSCHAPSIDEOLOGIE: Frankrijk, 17 en 18de eeuw > wordt *verwantschap* in vele geschriften als *bloedverwantschap* > maar gezien de praktijk waarin *aanverwanten* veelal net zo belangrijk waren ging het hiet waarschijnlijk om "verwantschapsideologie": geformuleerd werd datgene wat men als meest wenselijk zag.

ANTROPOLOGEN hebben de banden met aanverwanten, bezegeld en bestendig door huwelijken tussen leden v **verschillende afstammingsgroepen**, doorgaans als v groot beschouwd voor de integratie vd samenleving als geheel; zij spreken dan ook van **alianties**.

AFSTAMMING kan in principe op **TWEE MANIEREN GEREKEND** worden:

1- **UNILATERAAL** relaties via mannen, hetzij via vrouwen geven doorslag bij het toewijzen van individuen aan afstammingsgroepen.

via mannen patrilineaire afstamming: het individu wordt lid vd afstammingsgroep van zijn of haar vader (komt het vaakst voor)

via vrouwen matrilineaire afstamming: het individu wordt lid vd afstammingsgroep van zijn of haar moeder

2- **BILATERAAL** worden aan relaties via mannen in principe evenveel waarde toegekend als aan relaties via vrouwen (dit is het afstammings- en verwantschapsprincipe dat in w-europa voor het merendeel vd bevolkingen nog steeds vanzelfsprekend is [mondiaal gezien slechts in 1/3 van de verwantschapsstelsels] (afstamming en verwantschap naar beide zijden tussen beide seksen geen onderscheidend kenmerk, bij bepaling van afstamming beide seksen in principe gelijkwaardig)

Historisch gezien binnen Europa sprake geweest van **PATRILINEAIRE** accenten, o.a. **bij adel en delen vd boerenstand** / tot op heden is er zo'n accent: kinderen krijgen de naam vd vader.

BILATERAAL=cognatisch (cognatic): binnen dit stelsel zijn vaders verwanten in beginsel van *evenveel* belang als moeders verwanten.

AFSTAMMINGSGROEPEN: (voornaamste zijn:)

lineage afstammingsgroep waarvan de leden hun onderlinge verwantschap kunnen traceren via een aanwijsbare voorouder / tussen die voorouder en de levende generatie zitten slechts enkele generaties / als de groep te groot wordt komt het tot splitsing in *lineagesegmenten*, waarvan de stichters na verloop v tijd gelden als voorouders van nieuwe zelfstandige lineages.

clan afstammingsgroep die meer generaties dan een lineage omvat -het is een samenstel v verwante lineage's- en waarvan de leden zich verwant voelen omdat zij menen dat zij van één gemeenschappelijke voorouder afstammen, zonder dat zij al hun onderlinge relaties kunnen traceren.

Er zijn: **patrilineaire** en **matrilineaire** clans.

Vanaf de middeleeuwen hebben ze geen rol gespeeld met uitz. vd bevolking in enkele berggebieden.

CLANS met een combinatie v patrilineaire en bilaterale trekken bestonden zowel bij de:

1- ROMEINEN (de *gens*)

2- GERMANEN (de *sippe*)

en de verwantschapssystemen v beide hebben ten grondslag gelegen aan het WEST-EUROPESE systeem.

Over de betekenis van deze 'supra-families' in de *middeleeuwen* wordt onder historici nog steeds gediscussieerd.

SUPRA-FAMILIES: zeker lijkt dat ze *nooit de veelomvattende betekenis hebben gehad v unilineaire afstammingsgroepen in niet-westerse-tribale samenlevingen*, die we eerder aanstipte, maar *wel speelden ze een zekere rol bv in vetes en bij overerving*. (Later in hfdst. over middeleeuwen).

1-4-24

FAMILIE (family, famille, Famillie): heeft tegenwoordig 2 hoofdbetekeningen:

1- gehuwde man + vrouw met hun kinderen

2- ruimere kring v bloed- en aanverwanten

Uit context v alledaagse taal komt naar voren welke betekenis aan het woord ghecht moet worden.

Sociologen en historici hebben begrippen ontwikkeld om speciaal de **eerste en meest moderne betekenis** v het woord te benadrukken.

Engels: nuclear family / conjugal family / conjugal family unit (CFU)

Nederl. vertaling: kerngezin / conjugale familie / nucleaire familie / nucleair gezin

Nederl. vertalingen overbodig, nederl. heeft voor de 2 hoofdbetekeningen 2 afzonderlijke woorden: **gezin**: voor man vrouw en kinderen

familie: voor ruimere kring v verwanten

(Let op: **familie** kan ook synoniem zijn voor **gezin**).

Andere begrippen (onderscheid):

nuclear family (ons "gezin") en **extended family** ('uitgebreide familiehuishouding')

Binnen de laatste categorie wordt weer onderscheid gemaakt tussen de:

1- driegeneratiehuishouding

2- stamfamilie (*stem family*) en Frans: *famille souche*

3- samengestelde familie (*joint family*)

4- bijzondere variant van 3, is de met een Frans woord aangeduide: *frèreche* aangeduide familiehuishouding.

Het is mogelijk, om ad hand v gekozen criteria, bv aantal graden v verwantschap, precies de samenstelling is en wat de grenzen zijn v een ruimere 'familie', maar in het dagelijks leven zijn die samenstelling en de grenzen niet zonder meer duidelijk.

Afstamming wordt in het westen naar beide zijden gerekend en er worden in principe geen vaste grenzen getrokken, daarom ligt niet vast wie nog wel volledig tot 'de eigenlijke familie' gerekens kan worden, wie in mindere mate en wie in het geheel niet meer.

Gezien vanuit kind als EGO worden tegenwoordig veelal tot de familie van ego gerekend:

1- eigen gezin

2- grootouders

3- broers en zusters vd vader en moeder met hun huwelijkspartners

4- ooms en tantes en hun kinderen

5-neven en nichten

Antropologen en sociologen noemen deze groep de **KINDRED** van **EGO** en vaak zal die **KINDRED** overeenstemmen met wat mensen doorgaans 'familie' noemen.

De **KINDREDS** van leden van verschillende generaties -ouders en kinderen- vertonen veel *minder* overlapping dan de **KINDREDS** van de ego's van broers en zusters.

Dit maakt **KINDREDS** -in tegenstelling tot unilineaire afstammingsgroepen- principieel ongeschikt als eenheden die samenwonen, een gemeenschappelijk huishouden voeren (**coresident domestic groups**) en collectieve rechten en bezittingen hebben.

In Europa heeft deze situatie zich dan ook zelden of nooit voorgedaan

De **KINDRED** kan bv bij rituele familieaangelegenheden, verjaardagen, huwelijken, begrafenissen bijeenkomen, men kan elkaar materieel of anderszins steunen, maar binnen ons verwantschapssysteem is het mogelijk dat de **KINDRED** nauwelijks betekenis heeft, en dat een ego zijn of haar **KINDRED** lang niet allemaal persoonlijk kent.

Kinderen hebben **KINDREDS** die verschillen v elk vd ouders.

De laatste 2-3 eeuwen is het onderscheid tussen "familie" en "gezin" scherper geworden, het verband vd '**familie**' heeft steeds meer aan betekenis ingeboet, en het verband '**gezin**' daarentegen heeft aan betekenis gewonnen en is in veel opzichten dominant geworden. (cf. Flandrin 1979: 5-10, 48-49)

FAMILIE heeft in het Engels, Frans en dts niet altijd de 2 hierboven genoemde hoofdbetekeningen gehad. Beide betekenissen zijn in hun huidige vorm en onderlinge contrast pas uitgekristaliseerd tussen eind 17de en begin 19de eeuw. Daarvoor was de betekenis van **familie** ten dele anders:

1- verwijzen naar ruimere kring v verwanten die niet samenwonden (betekenis die nu nog bestaat)

2- groep samenwonende mensen die niet noodzakelijkerwijs via huwelijk of bloedverwantschap aan elkaar gerelateerd zijn (hier is familie synoniem voor 'huishouden')

3- gezin, +eventueel personeel, +eventueel inwonende verwanten, +het dienstpersoneel indien aanwezig

Wat in deze oudere noties van *familie* ontbrak was de betekenis die vanaf het begin vd 19de eeuw dominant is geworden: **een gehuwde man em vrouw met hun kinderen**, die apart wonen en een afzonderlijke huishouden vormen met uitz. v anderen. **Alleen in deze moderne betekenis vallen 'verwantschap', 'samenwonen' en 'huishouden' samen.**

woord; **FAMILIA** (latijns, hiervan ook Eng. Frs en Dts. woord afgeleid)

1- betekenis oa: huis, zowel in de zin van '**geslacht**' als in de zin van '**allen die tot een huis(houding) behoren**', daarnaast betekende het ook: '**dienstbaren**' of '**dienstpersoneel**' (famulus=dienstbare), in zwang gekomen 14de-16de eeuw.

2- in latere middeleeuwen werd het wrd *familia* wel gebruikt voor alle horige boerengezinnen v een bepaalde heer: de *seigneur* (senior, vader) en zijn familia.

woord (nederl): **GEZIN**

oorspronkelijk verwees het naar gevolg / reisgeschap v een adellijke heer, of naar het dienstpersoneel. Later vervangen door nu verouderde 'gesinde'. In het dts is dit: *gesinde* > 'dienstboden' of 'personeel'.

In de 17de eeuw kreeg het wrd **gezin** de betekenis: "echtpaar met kinderen", maar ook hier is het nog lange tijd zo gebruikt dat het ook" *personeel, knechts, meiden* en *dienstboden* omvatte.

Woord **FAMILIE** heeft op lange termijn een betekenisvernauwing gekregen. Eerst werd het afgegerend door personeel, die er na het begin vd 19de eeuw niet meer bij gerekend worden, en wordt dan een term die uitsluitend nog naar verwanten verwijzen.

Vervolgens (en ten dele parallel) daaraan wordt de betekenis van 'familie' en 'gezin' steeds meer dominant en dat *weerspiegelt de verzelfstandiging* v gezinnen tov 'families'.

HUWELIJK

Verwijst naar:

- 1- rituele plechtigheid waarbij man en vrouw een huwelijksovereenkomst aangaan
- 2- veelal langdurige binding tussen beiden die uit die overeenkomst voortvloeit

Omschrijving: legitiem beschouwde verbintenis tussen een man en een vrouw, waarbij de kinderen die de vrouw ter wereld brengt erkend worden als wettig nageslacht van beiden. (Harris 1988: 317-322)

Huwelijk komt in alle samenlevingen voor en neemt overal een belangrijke plaats in in het leven v mensen.

Wat *legitiem* en *wettig* in voorkomende gevallen precies inhouden varieert aanzienlijk van tijd tot tijd en van cultuur tot cultuur.

Nederl., 'burgelijk huwelijk' is pas in de 19de eeuw regel geworden, en het 'kerkelijk huwelijk' is weliswaar ouder maar toch pas in de latere middeleeuwen ontstaan.

HUWELIJSKVORMEN

monogamie verbintenis tussen één man en één vrouw

polygamie verbintenissen tussen meer dan twee mensen, onderscheid:

- 1- polygynie één man gehuwd met meerdere, al dan niet verwante, vrouwen
- 2- polyandrie één vrouw gehuwd met meerdere mannen, bv 2 broers

Polyandrie komt heel weinig voor, polygynie veel vaker.

Europa, voor de meeste de norm en het ideaal, ook de praktijk.

Monogamie = de kenmerkende trek v het Europese systeem.

Europa: gehuwden worden geacht zelfstandig te gaan wonen.= **neolokaal vestigingspatroon** (vanuit mondiaal standpunt is dit uitzonderlijk). Deze regel heeft niet altijd gegolden, **zowel bij adel als onder delen vd boerenstand** was het lange tijd gebruikelijk dat in **geval van huwelijk de oudste zoon bij zijn ouders bleef wonen..**

De vestiging op 'een nieuwe plaats' = **neolokaal vestigingspatroon**, komt in de meeste andere verwantschapssystemen niet voor. De norm daar is dat pasgehuwden intrekken bij verwanten van één van beiden.

1- **patrilokaal**: bij familie vd bruidegom (ook *virilokaal* genoemd)

2- **matrilokaal**: bij familie vd bruid (ook *uxorlokaal* genoemd)

Eerste komt 5x zo vaak voor als tweede.

Behalve neolokale, patrilokale en matrilokale patronen komen er ook nog andere voor.

Voor Europa kan gesteld worden dat het **domineren van het NEOLOKAAL VESTIGINGS PATROON** een aanwijzing is **DAT DE HUWELIJSBAND TUSSEN MAN EN VROUW IN HET ALGEMEEN BELANGRIJKER WOORDT GEACHT** dan de band van beiden met hun respectievelijke families van herkomst.

Ook is het een aanwijzing voor het **GROTE BELANG DAT GEHECHT WORDT AAN ZELFSTANDIGHEID V VOLWASSEN GEWORDEN KINDEREN EN VOOR DE INPERKING VD VERANTWOORDELIJKHEID VD OUDERS** tov vd kinderen wanneer deze eenmaal huwen.

Nog twee kwesties: het **incestverbod** en **met wie men wel en niet mag huwen.**

INCESTVERBOD: heeft geen directe betrekking op huwelijksluiting maar bepaalt in eerste instantie met wie men seksuele betrekkingen geacht wordt te onderhouden.

Vrijwel universeel taboe zijn relaties tussen:

1/ broer en zuster

2/ vader en dochter en moeder en zoon

Er is geen samenleving waar overtredingen op deze regels niet als zeer ernstig beschouwd worden.

Behalve TUSSEN ouders zijn seksuele betrekkingen tussen gezinsleden niet toegestaan. Verklaringen: tenderen in de richting v biologische of in sociaal-culturele motieven.

Het incestverbod op het niveau v gezinnen dwingt de kinderen derhalve hun huw.partners daarbuiten te zoeken. Anders gezegd: het gezin dwingt tot **exogamie**, men dient daarbuiten te huwen.

Wat de ruimere kring v verwanten betreft is de situatie weer zeer gevarieerd.

In de middeleeuwen heeft de kerk het incest verbod (en daarmee ook het huw. verbod) steeds verder uitgebreid tot er bijna een situatie ontstond dat men wel moest overtreden wilde men nog huwen.

Huwelijken tussen bv oom+nicht, tussen neef+nicht, tussen neef+tante worden in de westerse cultuur **niet als incest maar als minder wenselijk** beschouwd.

In ander culturen worden **huwelijken tussen bepaalde neven en nichten als het MEEST wenselijk** gezien.

Voor West-Europa geldt dat men niet wordt geacht binnen de familie te huwen.

Niet huwen met verwanten, is er ook een gebod met wie men WEL DIENT te huwen? Strikt genomen niet (ook een bijzondere trek in w-europees systeem). In het verleden zijn er vaak meer of minder vaste grenzen gesteld wat betreft de beschikbare en geschikte huwelijkspartners.

Veel lokale samenlevingen hebben een krachtig gehandhaafde endogamie gekend, bij voorkeur werd iemand uit het eigen dorp gehuwd.

Ook standen en klassen hebben lange tijd gefungeerd als endogame eenheden.

(adel, gezeten boeren, bepaalde groepen ambachtslieden, de hoge burgerij)

Ook religieuze schiedslijnen zijn vaak v belang geweest: nog niet zo lang geleden kwamen huwelijken tussen Katholieken en protestanten zéér weinig voor. (gemengde huwelijken). **Religieuze groepen kunnen ook fungeren als endogame eenheden.**

De partnerkeuze in onze cultuur is overwegend “vrij”, maar bij nader inzien minder vrij geweest als het lijkt.

SAMENVATTING

belangrijke functies **HUWELIJK EN GEZIN:**

1- seksuele functie / 2- economische functie / 3- procreatieve of reproductieve functie / 4- socialiserende of oriënterende functie

Naast de 4 genoemde functies is er ook gewezen op:

1-rechtsprekende- / 2- protectie-beschermings- / 3- religieuze / 4- recreatieve en vooral op affectieve functies.

VOORNAAMSTE TREKKEN W-EUR. VERWANTSCHAPSSTELSEL (samenvatt)

1- Dominante principe v afstamming en verwantschap is *bilateraal*. (Duidt op gespreide loyaliteiten, los geheel v verwantschapsbindingen en op flexibiliteit)

2- Tussen bloed- en aan verwanten wordt geen scherp onderscheid gemaakt.

3- Corporatieve afstammingen ontbreken en dwingende culturele voorschriften inzake verwantschapsbindingen zijn er eigenlijk niet.

4- Het onderhouden (in de ruimste zin v het woord) v familietrekkingen wordt in tamelijk hoge mate *overgelaten aan individuele voorkeuren*.

5- Huwelijk is monogaam (en was lange tijd niet of nauwelijks ontbindbaar).

6- Huwelijk wordt beschouwd als een *band die prioriteit heeft* boven wederzijdse familiebetrekkingen, zoals het gezin boven de ruimere familie. In over-eenstemming hiermee is segregatie tussen seksen is niet sterk ontwikkeld en is de controle over kinderen een prerogatief tussen de ouders.

7- Het incest-taboe en, minder dwingend, familie exogamie nopen tot huwelijken met niet verwante ‘vreemden’, maar de partnerkeuze bij huwelijk is in principe ‘vrij’.

8- De regel van neolokale verstiging v gehuwde paren versterkt het bovenstaande in verschillende opzichten, bevordert de mobiliteit en werkt voortdurend de ontwikkeling v nieuwe zelfstandige gezinshuishoudens in de hand.

1-5-32

Huwelijk en gezin: **natuurlijke** en **sociaal -culturele** fenomenen

Deze tweestrijdigheid kan leiden tot een paradoxale gewaarwording:

1/ weinig verscheidenheid en verandering, zeer veel continuïteit, het gaat in 'wezen steeds om hetzelfde.

Robin Fox, (Britse antropoloog): in feite slechts 4 principes de basis van alle variaties. a - vrouwen krijgen kinderen

b- mannen bevruchten vrouwen

c- mannen zijn gewoonlijk dominant

d- primaire verwanten paren niet met elkaar

TEGENOVERGESTELDE:

2/ verandering en ontwikkeling domineren, het is steeds weer anders.

Mitterauer en Sieder (Oostenrijkse historici):

...familie en gezin hebben in de loop van eeuwen zoveel vormen aangenomen dat het onmogelijk is ze te beschouwen als natuurlijke eenheden van menselijk samenleven, die door de tijd gelijk blijven.

...familie en gezin zijn sociale constructies en als zodanig legitiem onderwerp van historisch onderzoek, zoals ze ook al lang een centraal onderwerp zijn in de sociologie en de etnologie.

In deze visie worden verscheidenheid, verandering en ontwikkeling geaccentueerd.

VOOR DEZE STUDIE TWEE VRAGEN, die de algemene probleemstelling vormen.

1- wat zijn de voornaamste ontwikkelingen geweest op het terrein van familie, huwelijk en gezin gedurende die relatief lange periode van Westeuropese geschiedenis?

2- Hoe en waarom hebben die ontwikkelingen plaatsgevonden?

AFBAKENING: (plaats en tijd)

a- Westeuropa over 1500 jaar

b- generatie is 25 jaar (totaal ong. 60 generaties)

c- Gebied; Engeland, de Lage Landen, westen van Duitsland. (Nadruk: Lage Landen)

Studies zijn multidisciplinair:

1/ culturele antropologie 2/ geschiedenis 3/ sociologie 4/ demografie

Ook bijdragen uit: psychologie en pedagogiek

Voorts: rechtsgeschiedenis, filosofie (veel geschreven door moralisten en levensbeschouwelijke publicisten, voeger en nu)

Studie ingedeeld in 4 perioden:

1- middeleeuwen, van ca 500-tot ca 1500 (hfd. 2 en 3)

2- vroegmoderne tijd, loopt van 16de eeuw tot eind 18de eeuw (hfd. 4 en 5)

3- grofweg van industrialisering en modernisering, ca 1780 tot in de eerste helft van 20ste eeuw (hfd. 6, 7 en 8)

4- laatste halve eeuw (hfd. 9 en 10)

Primaire bronnen: documenten, materiële resten, overlevering en statische gegevens.

Secundaire bronnen: bestaande wetenschapp. literatuur. (berust veelal op primaire bronnen)

Periode voor 1800 beter geïnformeerd over hogere sociale lagen dan over de 'gewone mensen'.

Vanaf 17de eeuw meer primair materiaal beschikbaar.

2-1+2-38

VROEGE MIDDELEEUWEN 500-1000

HUWELIJKSWETGEVING:

...een vrouw met wie hij vroeger een verhouding had gehad bleek de verwante te zijn v zijn toekomstige bruid.

Volgens de toenmalige huw.wetgeving zou hij zich schuldig maken aan incest, want *niet alleen het huwelijk, maar ook buitenechtelijke relaties maakten man en vrouw tot 'een vlees'*; **alle wederzijdse bloedverwanten vielen nadien BUITEN de kring van toegestane huw.partners.**

...gaf de bruid de bruidsgift, aanvaarde haar publiekelijk als zijn vrouw, maar onthield zich van seksuele relaties met haar (anders zou hij in incest vervallen, maar beledigde hiermee wel haar familie)

CONCLUSIE:

1- Huwelijk was een zaak tussen families die zo een *alliantie* sloten.

2- Schenden v afspraken betekende dat partijen in hun eer werden aangetast. (De vrouw was als het ware de gift waarmee de alliantie werd bezegeld, ze was geen object geworden)

3- Huis echtgenoot werd haar woonplts., ze bleef verbonden aan haar familie v herkomst, de wijze waarop haar man haar behandelde raakte niet alleen haar eer, maar ook die vd familie.

4- Zwaartepunt werd gevormd door de verloving. (overeenkomst tussen ouders vd bruid enerzijds en debruidegom en/of diens ouders anderzijds, *deze overeenkomst was bindend*).

Hierop volgt overdracht vd bruidsschat (gift v land en goederen door de bruidegom **aan de bruid**) en de huwelijksceremonie. (feestelijke bijeenkomst uitmondend in een feestmaal. Daarna bezegeling huwelijk (bijslap).

Geen kerkelijke huw, inzegening, wel bemoeide de kerk zich ermee wie met wie mocht trouwen. Aristocraten erkenden gezag vd kerk.

Bij aristocratisch huw, in 9de eeuw waren betrokken:

1- huwelijkspartners met wederzijdse ouders.

2- De graaf dong naar de hand vd bruid met instemming van zijn 'magen en vrienden" (ondoorzichtige formulering). Groep is groter geweest dan zijn ouders. (ook: broers, ooms en neven, evenals niet-verwante 'partij-gangers' vd graaf, zoals zijn vazallen).

Wereldlijk recht gaf regels voor schadeloosstelling voor verbreken van verloving.

(In geval v 2 graven : koninklijke rechtbank)

Kerk stelde eisen aan het wettige huwelijk (mijden v incest en consensus v echtelieden stond voorop)

2-3-41

DE POLITIEKE CONTEXT: HET KAROLINGISCHE RIJK

Germaanse volkeren (5de eeuw op drift, stichtte nw. koninkrijken op grondgebied v voormalige Westromeinse rijk)

> Grondlegger Frankische rijk: **CLOVIS** (+511) lid v Merovingische dynastie. (beschreven door bisschop Gregorius v Tours +594) Ging over tot Christendom, terwijl andere Germaanse vorsten nog een onorthodoxe vorm v Christendom aanhingen: het *Arianisme*. (bv koningen ten zuiden v Pyreneeën die daar het *Visigotische rijk* hadden gevestigd)

> in de loop v 7de eeuw hebben ook de andere Germaanse volkeren zich tot het orthodoxe Christendom bekeerd, soms via omweg vanuit het Arianisme, andere direct vanuit het heidendom.

> Frankische rijk: alliantie tussen koning en kerk werd steeds sterker.

> Uit relaas v Greg, v Tours blijkt dat de koningen een grote invloed hadden op de benoeming v bisschoppen. (zij stichtte ook kloosters (in hun kielzog begon de hele Frankische dynastie dit te doen), en riepen concilies bijeen.

Echte sacralisering v koningschap begon met de dynastie v Karolingen. Deze dynastie kwam voort uit de familie die het **AMBT VAN HOFMEIER** of *maior domus* (hoofd v koninklijke huishouding) **HAD WETENTE MONOPOLISEREN EN ZICH ZOEENMACHTSBASIS HAD WETENTE VERWERVEN**. Maakte al sinds eind 7de eeuw de dienst uit.

> Pippijn III (751-768) werd de eerste regerende vorst met instemming v Paus. (Hij werd tot koning gezalfd -oud testamentisch- zo kreeg de middeleeuwse koning een sacraal aspect))

> zijn opvolger: Karel de Grote (768-814), in 800 in Rome tot keizer gekroond. Vaardigde bepalingen (*capitularia*) uit waarin hij vergaande richtlijnen gaf voor het morele handelen v zijn onderdanen, hierin vindt men ook **bepalingen ten aanzien van het huwelijk**, het mijden v incest in het bijzonder.

Sacralisering koningschap:

> één erfenis v Romeinse rijk, het Christendom, krijgt in vroegmiddeleeuws Europa steeds meer invloed op politieke instellingen.

> dit betekende **niet** dat het Romeinse gedachtegoed ten aanzien v de staat werd gedeeld.

Het Romeinse algemeen belang (*res publica*) (de staat, belastingen om die in stand te houden, enz.) verdween in **Germaanse koninkrijken**.

> Bindende element hier was: loyaliteit v krijgers tov hun heer, en de loyaliteit v heren aan hun vorst.

> Deze verticale banden zouden in de 2 eeuwen na Karel de Grote uitmonden in de voor de Middeleeuwen zo belangrijke instelling: **de feodaliteit**.

> Koninklijke ambtenaren: de graven (*comites*), werden niet met geld maar met alnd betaald en konden zo een eigen machtsbasis opbouwen

> Rechtspraak: Graven waren hier verantwoordelijk voor. (verschilde hemelsbreed v het Romeinse, daar waren ze afgeleid v het abstracte, algemeen geldende principe). Germaanse recht was mondeling overgeleverd gewoonterecht v stam. *leder volk had zijn eigen recht, dit bleef zo in de Germaanse koninkrijken tot de*

zg **leges** of **volkenrechten** opgetekend werden.

Rond 650 leefden de ingezetenen v het Frankische rijk volgens het: *Salische, Ripuarische, bourgondische dan wel Romeins recht, al naar gelang hun herkomst.* Dit principe van **rechtspersonaliteit** bleef tot in de Karolingische tijd.

Tendens tot "territorialisering", v het recht: zo gold in het gebied ten zuiden v de Loire overwegend het Romeins recht.

Uit de aard v het VROEGMIDDELEEUWSE strafrecht wordt duidelijk hoe belangrijk de familie in deze tijd is geworden. Het ging niet langer om individuele burgers die beschuldigd konden worden v staatswege, door een openbare aanklager, maar om een schuldige die door de benadeelde partij en/of zijn verwanten in staat v beschuldiging werd gesteld. het zogenaamde: **accusatioe principe**.

Veel v het *frankische strafrecht* is in feite niet meer dan een alternatief voor de steeds dreigende vetes tussen families: men kon deze afkopen met *wergeld* te betalen aan de benadeelde partij od -in geval van moord - aan zijn familie. Een gedeelte hiervan, de *fredus*, ging naar de overheid, dwz de graaf, die zorgdroeg voor de rechtspraak.

Romeinse rijk als staat (*res publica*) is ondeelbaar.

Het rijk vormde onder de **merovingen** en **karolingen** een **PATRIMONIUM**, het vaderlijk erfdeel vd vorst dat bij zijn overlijden onder zijn zoons werd verdeeld.

>Karel de Grote - alleenheerser- bij de gratie van geen andere erfgenamen

>Lodewijk de Vrome (814-840), zijn opvolger -alleenheerser- geen andere erfgenamen

>Lodewijk maakte plannen om het Keizerrijk ongedeeld aan zijn zoon Lotharius door te geven, zijn andere 2 zoons zouden dan deelrijken krijgen. De geboorte v een kind uit een 2de huwelijk -Karel de Kale- stuurde deze plannen in de war.

>Na de dood v Lodewijk viel het rijk in 3 stukken uiteen:

1- Westfrankische rijk, latere Franse koninkrijk

2- Oostfrankische rijk, latere Duitse keizerrijk

3- Middenrijk, onbeheersbaar groot (v Nederlanden tot Italië), werd geleidelijk door 2 andere rijken ingelijfd.

In **karolingische rijk** kwam het 'publiek belang', meer uit de verf dan onder de **merovingers**. De uitvoerige *capitularia* getuigt vd rol vd vorst als handhaver vd openbare orde. Hij trachtte met wereldlijk en kerkelijk recht de roerige aristocratie in de hand te houden en de publieke veiligheid te garanderen.

Het rijk was een soort *familiebedrijf* waarin de verwanten vd koning allen een aandeel hadden. Bood ook onderdak en scholing aan jonge aristocraten. *Wie aan het hof verbleef maakte deel uit vd familia van de vorst.* Er was geen duidelijke scheiding tussen het koningschap (als abstract ambt) en de persoon vd vorst.

2-4-44

DE KERKELIJKE CONTEXT: DE GEESTELIJKHEID

In Merovingische tijd was er nog een sprake v kerkelijke invloed op wereldlijke macht, zoals tv Karel de Grote.

Had te maken met *etnische* verschillen.

In 1ste eeuw vh Frankische rijk bleef de bisschopszetel een monopolie vd Gallo-Romeinse elite. De kloosters hebben een belangrijke rol gespeeld bij de versmelting vd Germaanse en de Gallo-Romeinse elites.

Zwaartepunt v het kloosterleven dat in het zuiden had gelegen verplaatste zich naar het noorden, een teken dat de oppervlakkige kerstening uit Clovis' tijd diepere wortels begon te krijgen.

HUWELIJK

Angelsaksische geestelijken onderhielden een hechte band met Rome.

Bonifatius bv, verrichtte zendigswerk iov de toenmalige Pausen, en correspondeerde met Rome over allerlei zaken waarin hij advies behoefde. Hierin komt het **verwantenhuwelijk** herhaaldelijk aan de orde. Daar hij zo sterk op Rome georiënteerd was en *daarnaast ook fungeerde als kerkelijk adviseur vd hofmeiers Karloman en Pippijn*, droeg hij veel bij aan het nauwer aanhalen vd banden tussen de Frankische kerk en de Pausen in Rome.

Het Pauselijk advies inzake liturgische en canoniekrecht werd maatgevend. Het is veelzeggend dat hierin de *hofmeiers en de vorsten* het voortouw namen.

KLOOSTERS

>geen geïsoleerde, naar binnen gerichte gemeenschappen

>de grote karolingische abdijen, levend naar de kloosterregel v Benedictus, waren centra v economische, culturele en politieke macht.

>droeg sterk aristocratisch stempel, en vormde vaak startpunt voor een kerkelijke carrière.

>veel bisschoppen begonnen loopbaan als *puer oblatus*, dwz als kind geschonken aan een kloostergemeenschap

>*Liber Vitea*, het boek des levens. Lag op het altaar, en waarin alle namen stonden opgetekend v degenen aan wie het gebed vd kloosterlingen ten goede kwam. deze zijn moeilijk te interpreteren, *maar een belangrijke bron voor de geschiedenis vd familie, omdat familieleden zich soms gezamenlijk hierin lieten opnemen en zo een beeld verrijst vd omvang vd groep waarmee men zich verbonden voelde.*

>liturgisch vrijgestelde kloosterlingen: gebedsgedachtenis was de taak van de liturgisch vrijgestelde kloosterlingen / in hun levensonderhoud werd voorzien door de *familia* v het klooster, de onvrije boeren die op het land werkten dat aan het klooster geschonken werd.

>van alle wereldlijke geestelijken werd het celibaat geëist, van bisschop tot subdiaken.

>in de praktijk was het zo dat een eenvoudige lokale priester bijna leefde als een boer en zich eenvoudig niet in leven kon houden zonder vrouw en kinderen

De communaal levende, celibataire geestelijkheid in de klosterters vormde de ascetische elite, aan wie leken graag hun zieleheil toevertrouwde.

2-5-47

DE BRONNEN: MOGELIJKHEDEN EN BEPERKINGEN

Germaanse volkeren hadden geen traditie v schrift, hun recht werd gewoonlijk mondeling overgeleverd. Toen ze zich binnen de grenzen v het voormalige Westromeinse rijk vestigden, werd dit recht gecodificeerd.

germaanse leges:

germaanse volksrechten die werden gecodificeerd tussen 500 en 800, daarvoor werden ze mondeling overgeleverd

De Merovingische vorsten begonnen schrift te gebruiken; ze hadden een kanselarij en vaardigden oorkonden en decreten uit.

Er waren ook niet geestelijken in de Merovingische tijd die het schrift meester waren. mToch kwam het zwaartepunt vd schriftproductie bij de geestelijkheid te liggen, omdat de Romeinse stadsscholen in de loop vd 6de eeuw verdwenen.

>*Formulae*: formulierboeken met modellen voor juridische stukken (*Formulae* v Marculff dateren uit de late 7de of vroege 8ste eeuw)

>Zwaartepunt schriftproductie bij geestelijkheid, de Romeinse stadsscholen verdwenen inde loop vd 6de eeuw. Bosschoppelijke kathedraal en klooster werden u centra v scholing, doch deze richtte zich eerst op training v jonge geestelijkheid.

>Heiliglevens: geven inzicht in familie waaruit ze afkomstig waren

>Boeteboeken.

>Genoemde typen bronnen zijn zowel in merovingische als karolingische periode geproduceerd.

Beperkingen zijn duidelijk: veelal voorschriften en dan ook nog afkomstig vd hogere geetselijkheid die qualitate qua niet aan huwelijk of familieleven deelnam.

>Grootste lancune in demografie: groei bevolking, kindersterfte, omvang huishoudens enz. Geen bronnen om ontwikkelingen op deze gebieden op lange termijn te kwantificeren.

>Dit geldt ook voor **9de eeuwse polyptieken**, overzichten v (groot)grondbezitters met een specificatie v diensten en betalingen die de **daarop wonende boeren aan de grondbezitter schuldig waren**; deze waren gebaseerd op de ***mansus***, de boerderij bewerkt door één familie. Deze bronnen noemen de leden v boerenhuishoudens op, en geven enig inzicht in de samenstelling daarvan. Voor de demograaf hebben ze hun beperkingen, want het betreft veelal een momentopname.

Het merendeel vd polyptieken is afkomstig uit kloosters en kerkelijke instellingen.

Schenkingsoorkonden: onderschriften geven enig inzicht in de samenstelling vd groep verwanten die bij de overdracht betrokken waren, en hieraan hun toestemming headden gehecht.

Wie met wetten, conciliteksten, heiligenlevens en boeteboeken werkt, moet trachten de kloof tussen norm en werkelijkheid in het oog te houden; voor polyptieken en oorkondencollecties geldt dat ze regional gebonden zijn.

Regionale verschillen in eigendoms- en familierecht onttrekken zich voor de 1ste 500jaar vd Middeleeuwen aan het oog vd historicus, omdat veel v dat recht niet op schrift gesteld werd.

Volume bewaard gebleven schriftproductie ligt tussen 750-900. (De vorstelijke *capitularia* probeerden tot in de kleinste details in het leven vd onderdanen in te grijpen).

2-6-50

DE FAMILIE: OMVANG EN STRUCTUUR

Familie: betekenis hedendaags nederland;

1-ouders en kinderen (=het gezin)

2-grotere groep bloed- en aanverwanten:

grootouders, ooms, tantes, neven, nichten enz. (EERSTE HOOGDSTUK)

Familie: afgeleid van het Latijnse FAMILIA, dit woord vinden we in de middeleeuwen terug in een andere betekenis als het onze:

1- onvrije boeren die de landerijen v een klooster bewerkten

2- of de kloostergemeenschap als geheel, die zich beschouwde als de *familia* v een bepaalde heilige

3- dienstpersioneel v een aristocratische huishouding was de *familia* v een heer, en soms werden zijn vazallen ook zo aangeduid. > *Het ging niet zo zeer om verwantschap als wel om AFHANKELIJKHEID, om een groep mensen die onder het gezag en de bescherming v een bepaalde heer staan.*

In de vroegmiddeleeuwse betekenis:

>overeenkomst met betekenis in Romeinse republiek:

>een grote huishouding met bloed- en aanverwanten en dienstpersioneel die gezamenlijk onder het gezag vd **pater familias** stonden.

>hij had het recht desnoods met de dood te straffen.

Het element van *gezagsrelatie* komt ook tot uitdrukking in de vroegmiddeleeuwse term **familia**, met dien verstande dat hiermee **NIETDEECHTGENOTE, KINDEREN OF ANDERE VERWANTEN** bedoeld werden.

Ging het om familieleden, dan sprak men van: **patentes**. Een dubbelzinnig begrip, want het kon ook naar de ouders wijzen.

Een woord voor gezin in de hedendaagse betekenis bestond niet.

Bestond het gezin in de middeleeuwen niet of was het niet van belang?

>Oudere geschiedschrijving: Van Germaanse clan of **sippe** via de uitgebreide familie (**extended family**) naar het kerngezin (**nuclear family**). Dit zou zich in de loop vd middeleeuwen hebben voltrokken.

>Nu neemt men aan dat in het Romeinse rijk, in de 2de eeuw zich een kentering in de familiestructuur heeft voltrokken

Eerst familie onder gezag van mannelijk familienhoofd, de 'grote familie' was *agnatisch* of *patrilineair* georganiseerd geweest, dwz de afstamming verliep volgens strikt mannelijke lijn.

In de 2de eeuw krijgt men te maken met *bilaterale* verwantschap, via de vader **EN** de moeder, ook wel *cognatisch* genoemd.

Nadruk komt steeds meer te liggen op beide echtelieden, die een gelijkwaardige positie innamen. De kerkvaders die over de *ordo conjugatorum* schreven, de "stand der gehuwden" hadden deze situatie voor ogen.

De Romeinse traditie in de vroege Middeleeuwen was allang niet meer die vd almachtige *pater familias*, die regeerde over een legaal aan hem gebonden, uitgebreide familie.

Germaanse volkeren kenden ook een *cognatische* verwantschapsstructuur.

- >Echtgenote viel onder gezag(*mundium*) v haar echtgenoot, de Germaanse *leges* laten zien dat die macht niet zo absoluut was als die vd Romeinse *pater familias*.
- >Zoons die meerderjarig werden kregen onafhankelijkheid v hun vader.
- >Echtgenotes diende geraadpleegd te worden in belangrijke aangelegenheden.
- >Vrouwen hadden eigen bezittingen die niet zonder hun toestemming verkocht mochten worden.
- >Weduwen hadden controle over hun erfdeel en de voogdij over hun minderjarige kinderen.

Het gangbare erfrecht bevorderde eveneens de vorming v nieuwe, zelfstandige gezinnen.

Volgens **ROMEINSCHE RECHT** erfden zoons en dochters een gelijk deel v het ouderlijk bezit.

De meeste **GERMAANSE WETTEN** stonden alleen zoons het erven v land toe; de dochters moesten zich tevreden stellen met roerend goed.

Maar de schaarse bronnen vd **6de en 7de eeuw wijzen op een toenemende gelijkberechtiging v meisjes**. (Koning Chilperic stond het dochters toe om Salisch land te erven -dwz land uit het erfgoed v hun ouders- mits er geen broers waren, en als het om land ging dat tijdens het huwelijk v hun ouders verworven was dan kregen broers en zusters een gelijk deel. Uit oorkonden blijkt dat vaders rebellerden tegen uitsluiting v hun dochters bij het erven v Salisch land).

CONCLUSIE:

Tradities in verwantschapsstructuur en erfrecht bevorderden de vorming v nieuwe gezinnen: de *cognatische verwantschap* was moeilijk te verenigen met een hechte *clan*, gegroepeerd rond één stamvader en een gemeenschappelijk bezit, terwijl erfdeling ervoor zorgde om een zelfstandig gezin te stichten, buiten het ouderlijk huis.

Het lijkt daarom het beste uit te gaan v het gezin als gangbare samenlevingsvorm voor de gehele vroege middeleeuwen, tenzij het tegendeel kan worden aangetoond.

1- De al eerder genoemde formulierenboeken getuigen in nuchtere, juridische taal vd *solidariteit v echtelieden, tem koste v familieleden*.

2- ...man en vrouw wederzijds al hun goederen schenken, en daarmee hun familieleden v erfopvolging uitsluiten indien een v hen zou komen te overlijden.

3- een dergelijke handelswijze maakte het voor de overlevende mogelijk een nieuw huwelijk te sluiten, zonder tussenkomst vd familie.

4- ...kinderloze echtparen ontferden hun verwanten tov elkaar, zodat de langstlevende het erfdeel zou toevallen. (Daar zijn ouders en verwanten in de zijlijn nog erfgerechtigd [als er geen waren] ten koste vd overlevende echtgenoot.

1- Ook als kinderen worden voorbestemd voor een geestelijk leven, zoals in het geval vd *pueri oblati*, dan waren het steeds de vader en moeder die dit besluit namen.

2- Het schaarse oorkonde-materiaal bevestigt de duidelijke identiteit v gezinnen,

die als collectief handelen als het gaat om vrome giften, Vooral kinderen hadden hierbij belang omdat het een deel v hun erfdeel was dat geschonken werd. Dit was allerm minst ongebruikelijk in de 8ste eeuw, en er geen reden om de **opkomst van het kerngezin** tot nader datum uit te stellen.

Zulke overeenkomsten zijn vd 7de t/m de 9de eeuw in het Frankische rijk gangbaar geweest; het process v individualisering schreed sneller door dan men op grond vd Salische wet zou aannemen. In die wet zijn ouders en verwanten nog erfgerechtigd ten koste vd overlevende echtgenoot, als er geen kinderen ware, De formulierenboeken stonden dichter bij de alledaagse praktijk, en ze spraken een andere taal.

Belangrijke bron: de *9de eeuwse polyptieken*, temeer daar ze de **wereld v onvrije, half-vrije en vrije boeren belichten**.

Een conclusie: meisjes werden uitgehuwelijkt rond 14-15 jaar, en huwden vaak buiten het domein zodat ze uit de boeken verdwenen.

Jongens huwden rond de 20 jaar

Door de domeinheer werd met gerichte politiek v exploitatie de omvang vd huishoudens beïnvloed. Als een onvrije huwde met iemand v buiten het domein, werd dit verlies aan werkkraft gecompenseerd door iemand uit het andere domein te 'importeren'. Kinderloze echtparen kregen arbeidskrachten toegewezen, zodat een verbazend eenvormig beeld ontstaat v boerderijen die door ongeveer een zelfde hoeveelheid menen wordt bewerkt.

Alles wijst erop dat het kerngezin onder de Karolingische onvrije boeren een gangbaar samenlevingsverband was. Het bestond echter naast andere levensvormen, en indien de omstandigheden dit vereisten, zochten gezinnen veiligheid en eonomische steun bij elkaar.

ARISTOCRATIE

>flexibele familiestructuur met gezin als basis?

>waren banden met verder verwijderde *parentes* en *propinqui* (bloed- en aanverwanten) hechter?

Germaanse volkeren bij juridische aangelegenheden waren verwanten belangrijk, ze traden op als eedhelpers, waren wergeld verschuldigd rn steunden hun familieleden indien nodig met geweld.

In de Karolingische tijd was bij de aristocratie het kerngezin zeker geen 'hoeksteen vd samenleving', de strijd v bisschoppen tegen het concubinaat en de willekeurige verstoting v vrouwen spreekt boekdelen.

1- Aristocratisch huishouden: echtelieden + kinderen vormden middelpunt, verder werd onderdak geboden aan grote groep onafhankelijken: inwonende familieleden, kinderen v elders die werden grootgebracht en natuurlijk het dienstpersoneel.

[De aristocratische verwantschapsgroep was **geen** (*zeker niet voor het jaar 1000*) coherente groep verwanten die haar identiteit aan een gemeenschappelijke stamvader ontleende en op grond v een welomschreven familiebezit economische en politieke macht uitoefende].

1a- Pas in de **11de eeuw** ontstonden families die (in Frans) worden aangeduid als '**lignages**'.

1b- In deze tijd werd het principe v erfdeling onder alle kinderen opgegeven voor dat van: **primogenituur**, de erfopvolging door de oudste zoon. Het familiebezit ging integraal naar deze ene opvolger. De jongere zoons moesten hun heil zoeken: in de kerk, in een huwelijk met een erfdochter, of avontuur zoals kruistochten en toernooien.

2- Basis v deze verwantschapsgroepen werd gevormd door 2 factoren:

2a- huwelijk

2b- ambten

men ontleende gemeenschappelijke identiteit aan *illustere voorouders* waarvan de namen (niet familienamen, maar eigennamen) werden doorgegeven.

3- Binnen één generatie kon een tak van deze 'familie' ten onder gaan, en kon het zwaartepunt vd macht en aanzien verschuiven naar een nieuwe configuratie, oorzaken:

3a- erfdeling, waardoor het zogenaamde **allodiale**, eigen bezit voortdurend aan versnippering onderhevig was.

3b- het feit, dat de voorouders aan wie de familie haar prestige en adeldom ontleende zowel uit de familie v vaders of moederskant kon komen.

Het belang vd moederlijke lijn maakte dat mannen de neiging hadden om met vrouwen v hoge geboorte te trouwen. (*kregen toegang tot andere familie met zo mogelijk nog prestigieuzere voorouders. Hoge positie in de kerk en een reputatie v heiligheid konden evenzeer bijdragen als wereldlijke roem*).

In later tijd waren connecties met het hof (*Königsnähe*) en vooral verwantschap met de vorst een essentiële statusverhogende factor.

Flexibele aard v adellijke geslachten in de Karolingische tijd worden duidelijk uit de zg **libri memoriales** of **libri vitea**, de 'boeken des levens'. (geven inzicht in naamgeving vd familie, onderlinge samenhang enz. Veelal 'horizontaal', bevat max. 3 generaties. Laten zien hoe weinig stabiel de geslachten waren, hoe ze voortdurend v aanzien veranderden door allianties en door nieuwe machthebbers die een ambt hadden verworven.

Het kon gaan om: graven/hertogen maar ook bisschoppen/abten. De laatste functies ging niet v vader op zoon over het als de wereldlijke ambten. Dit principe v erfelijkheid ging pas tegen het einde vd 9de eeuw opgeld doen.

KORTE SAMENVATTING:

>Merovingische en Karolingische aristocratie was geen gesloten geheel.

>Volop ruimte voor sociale klimmers, zowel via ambt als via huwelijk.

>Wat een omvangrijke familie (*gens* of *generatio*) tekort kwam aan samenhang en

welomschreven territoriale machtsbasis, werd gecompenseerd door het grote gebied waarover hun macht uitstreekte.

>Omvang karolinosche rijk en de vele te vergeven ambten (*honores*) maakte vormen v sociale stijging mogelijk

>Wijdvertakte familie was bron v solidariteit en wederzijdse bijstand, **zij was het tegendeel** vd latere coherente adellijke familie, gegroepeerd rondom een kasteel, gebonden aan gemeenschappelijk land en geregeerd door een familiehoofd. (*voorstellen als een gelieerde groep aristocratische huishoudens, die op politieke steun v verwanten konden terugvallen*)

>Als het om verwanten (*parentes*) ging die men raadplegde voor bv een huwelijk moet men denken aan meer naaste familieleden zoals: ouders, broers, ooms, grootouders en tot op zekere hoogte vrouwelijke verwanten.

>Ging het om overdracht v bezit dan besliste het echtpaar-hoofd vd huishouding-zelf, zonder tussenkomst v andere familieleden en hun kinderen.

>Dit tamelijk geïndividualiseerde patroon, dat al ter sprake kwam, duurde onverminderd voort, totdat na 1000 de eerste pogingen tot consolidatie v bezit zich aftekenden.

Kenmerken hoge aristocratie uit 9de eeuw

>Familie opereert vooral van uit zuiden v het rijk

>Kende geen hoofdzetel, waar leden geboren of begraven werden

>Dit geval: huwde in Aken, en hadden waarschijnlijk ook bezittingen, in noorden.

>Er waren belangrijke ambten in de familie, die een enorme regio bestreken echter geen vd ambten was erfelijk

>Bij bidden: bidden voor geestelijkheid, vorsten, zijn feodale heer, zijn voorouders, sommige nog niet overleden leden vd familie.

>>Bij het bidden ziet men het 'horizontale' aspect in de karolingische aristocratische familie naar voren komen

>Er is in dit geval geen omvangrijke groep coherente verwanten

In het Karolingische rijk was de koninklijke macht zo groot dat geen aristocratische familie zijn macht kon consoliseren en zich werpen op een 'lignage', die vanuit een vaste territoriale plaats militaire en politieke invloed kon uitoefenen.

2-7-61

HET HUWELIJK EN DE KERK

Wie het sieraad v maagdelijkh, verliest, voordat hij trouwt ontzegt zich 'de zegen waarmee God de eerste mensen heeft gezegend enz.'

Kerk ..kinderen uit ongezegend huwelijk zijn geen wettige erfopvolgers, ook al zijn ze vrij van geboorte

Bovenstaand is volgens **Romeins recht**, dat een wettige huwelijksluiting kende ook al is het **niet kerkelijk**.

Germaanse recht geen wezenlijk verschil tussen wettige en onwettige kinderen.

In **Merovingische tijd** was positie bastaarden nog gunstig, deze **verslechterde in de 9de eeuw onder invloed vd kerk**. De situatie die Bisschop Jonas (zie boven) wenselijk achtte zou nog eeuwen op zich laten wachten.

De kerkelijke bemoeienis was niet nodig om het huw. geldig te laten zijn, het betrof eerder een voorrecht dan een regel.

Aristocratie 9de eeuw: de **desponsatio** waarbij wederzijdse families betrokken waren, vormde een **onverbrekelijke** verbintenis. De werd bezegeld door het huwelijksfeest waarbij de bruidegom zijn bruid in hun nieuwe woning onthaalde, en door de 'vereniging des vlezes', waar eventueel een priester het huwelijksbed gezegend had.

Ook in de **11de eeuw** (beschrijving v Godelieve v Gistel, heilige) is nog niets te merken v een **kerkelijke huw. inzegening**.

TEGEN HET EIND VD 11de EEUW BEGIN ZICH IN DE THEOLOGIE IETS VAN EEN HUWELIJKSUITING AF TE TEKENEN.

Dit zou in de **13de eeuw** leiden tot de conceptie v het huw, als een vd 7 sacramenten. De vroegmiddeleeuwse kerk was echter gedomineerd door het monnikendom met zijn sterk anti-seksuele ethos die terugging tot de kerkvaders. Het huw. was een noodzakelijk kwaad (Paulus: het is beter om te trouwen dan te branden v begeerte).

Ver boven de gehuwden stonden degenen die in maagdelijk leefden: de kloosterlingen.

In 9de eeuw begonnen de scherpe kantjes vd anti-huw. ethos te slijten. Bisschop Jonas begon met het optekenen v gedragsregel voor de *ordo conjugatorum* (stand der gehuwden).

Karolingische bisschop Hincmar v reims: voor hem bestond een wettig huw. uit: desponsatio met instemming v wederzijdse familie, overdracht v dos (bruidsgift) door de bruidegom aan de bruid en de bijslaap. Dit laatste eventueel gevolg door: Morgengabe oftewel 'prijs vd maagdelijkheid' (pretium virginitatis), een kleinere gift vd bruidegom ad bruid als blijk voor erkenning voor het feit dat zij maagd was.

Paus Nicolaas I (858-867):

repte tegen pas bekerde bulgaren niet over kerkelijke huw. inzegening.

Hij had drie andere kwesties:

1/ Het gevaar van **incest**

1a> Incest nu: nauwe verwanten, in de regel gezinsleden

>9de eeuw: gigantische kring v bloed- en aanverwanten (peters, meters en hun nageslacht, familie van een affaire met een minnares enz.)

1b> Incesttaboe reikte tot in de 7de generatio

>het waren de **germanse koninkrijken** die in de 7de eeuw die deze wetgeving uitvaardigden **en niet de kerk**, (taboe reikte toen nog t/m achterneef en achternicht, dwz t/m de 6de graad vd Romeinse telling. (Deze was anders dan de germaanse telling))

Germaans: De vraag was of men een gemeenschappelijke voorouder had.

volle neef en nicht 2de generatio (gemeensch. voorouder was *grootvader of grootmoeder*)

achterneef en nicht 3de generatio

Tot de 7de generatio was een enorm grote groep.

Romeins: verwantschap berekenen: telde ze van persoon A naar B, **VIA** de gemeenschappelijke voorouder.

WAT VOOR DE GERMANEN DE 2DE GENERATIO WAS, WAS VOOR HEN DE 4DE GRAAD.

1c> Naast de kring v verboden bloedverwanten noemde men nog met name: *weduwe vd broer, zuster v overleden echtgenote, weduwe v een oom v vaders of moeders zijde, een stiefdochter*. (Ter ondersteuning haalde men uit het Oud-Testament Leviticus 8:7-20 aan; daar stond dat een huwelijk met de weduwe v een broer een heilige plicht was.

1d> explosieve uitbreiding v incestverbod vond plaats in de 8ste en 9de eeuw. *Ging gepaard met overstap van Romeinse naar germaanse telling*. De traditionele begeniging v het getal 'zeven' bleef overeind.

[Voor pasbekeerden was de 4de graad Romeins toegestaan dwz. huw. ussen achterneef en achternicht.]

1e> HET ZIJN DE VORSTEN GEWEEST DIE MET DE ANTI-INCESTWETGEVING BEGONNEN ZIJN.

>9de eeuwse teksten: verwarring en verzet begint **na de 4de generatio**. Bisschoppen hielden strikt de hand aan het verbod t/m de 4de generatie en waren in geval van verder verwantschap aarzelend of tolerant.

>Waarom dan onrealistische 7de generatio als uiterste begrenzing?

#wellicht symbolische lading getal "zeven".

#wellicht Romeinse traditie die de verwantschap liet ophouden bij de 7de graad.

> sommige bisschoppen noemde getal 7 niet, maar volstonden met de

mededeling dat een huwelijk met ALLE verwanten ongeoorloofd was.

1f> Om de vrijwel ongelimiteerde uitberiding v verboden te verklaren dient men ook te zien in een andere context: *het streven naar beteugeling v seksualiteit*.

2/ **beteugeling** v seksualiteit (buiten maar ook binnen het huwelijk)

Uit vroegmiddeleeuwse boete boeken wordt duidelijk dat de geestelijkheid erop uit was seksualiteit aan banden te leggen. Het **sleutelwoord is: *pollutio***, verontreiniging.

2a> Wie zich met ongeoorloofde seksualiteit inhield liep gevaar op v verontreiniging, Dit werd geacht zichbaar te worden in mismaakt nageslacht.

2b> Er was een lijst hoe en op welke dagen, tijden en omstandigheden (vd vrouw) men gemeenschap mocht hebben. (Het halve jaar was hiervan ongeoorloofd)

2c> Dat restricties tov seksualiteit in het algemeen hun effect gehad hebben op incest wetgeving lijkt onvermijdelijk.

> het begrip 'incest' zelf wijst daar al op. Het komt v *incestum* of *incastum* wat *onkuis* betekent. Het woord werd ook gebruikt als het ging om seksrelaties met godgewijde maagden of voor geestelijken die zich aan seks overgaven.

>**incest** had dus lang niet altijd met verwantschap te maken, en **des te meer met seksuele betrekkingen**,

3/ **onontbindbaarheid** van het monogame huwelijk

Bisschoppen moesten behalve incest bestrijden ook de **onverbrekelijkheid van het huwelijk garanderen**.

Deze twee doeleinden stonden vaak haaks op elkaar.

1a> In de 9de eeuw heeft de kerk mbt de onverbrekelijkheid v het huwelijk vooruitgang geboekt.

>van oudsher geaccepteerde scheidingsgronden als overspel vd echtgenote en kinderloosheid werden in de 9de eeuw niet meer geaccepteerd.

> nog scheidingsgrond: huwelijk t/m 4de generatie werd ontbonden. **Deze regel als praktische begrenzing werd door het concilie v Lateranen (1215) tot algemene regel verheven, en bleef zo nog eeuwen gangbaar.**

>Overspel kon leiden tot scheiding v tafel en bed, ontbinding huw. was onmogelijk, en dus ook het sluiten v een nieuw huwelijk.

> een eis die in de 12de eeuw door de kerk gesteld zou gaan worden was: instemming v beide echtelieden.

> In de 9de eeuw accepteerde de kerk het huw. als wettig, zoals eerder omschreven (desponsatio enz.)

OA EFFECT OP KAROLINGISCH DEELRIJK HET **MIDDENRIJK**, ER WAS GEEN WETTIGE TROONOPVOLGER, EN DAARMEE VERDWEEN HET RIJK V HET POLITIEKE TONEEL.

2-8-69

HET LOT VAN ADELLIJKE KINDEREN

Boerenbedrijf: kinderen treden in het voetspoor v vader en moeder, maakte zich nuttig op het boerenbedrijf.

Meisjes huwde als ze geslachtsrijp waren, huwelijksleeftijd jongens: sterk afhankelijk v benodigde beschikbaarheid op het land. Jongens huwde tussen 16de en 20ste.

Bronnen geven meeste gevens over **jonge aristocraten** en **jeugdige geestelijken**, 2 categorieën die doorgaans samenvielen.

> vanaf rond 12de jaar, zwoeren alle vrije mannen hun eed aan Karel de Grote, en gingen zo tot de wereld vd volwassen mannen behoren. Ze leerden jagen en vechten.

>Wie van echt hoge geboorte was, zorgde ervoor dat zijn zoon werd opgevoed aan het hof. Opname in hofhouding ging vooraf door *commendatio*, waarbij de zoon 'werd opgedragen' aan de vorst of een ander machtig persoon. (Hofmeiers, hebben hun macht te danken aan de vele adellijke kinderen die aan hen werden gecommendeerd). Een commendatie schiep een hechte band tussen de machthebber en de familie v zijn jeidige pupil. Beide partijen hadden r voordeel bij. *De machthbber schiep een netwerk v solidariteit, en de familie vd zoon die aan het hof werd opgevoed kreeg de patronage v een machtig persoon.*

>Meerderjarigheid was een betrekkelijk begrip in een samenleving die bijeen werd gehouden door banden v patronage en wederzijdse bescherming. Men bleef altijd afhankelijk v een senior, een heer.

Geslachtsrijpheid was belangrijk maar daarmee werd men geenszins als volwassene beschouwd.

Dit blijkt ook uit bronnen uit het kloosterleven.

>Hier had men een **rangorde der kinderen** (*ordo infantum*), jeudige kloosterlingen die werden opgevoed door speciale meesters. Zij bleven tot hun 15de deze positie innemen; als ze blijk gaven van volwassen, dwz aangepast gedrag, mochten ze op die leeftijd hun plaats in de rangorde der volwassen innemen.

>Bronnen uit kloosters geven veel inzicht in denkbeelden over kindertijd en jeugd. De reden hiervan is dat veel vroegmiddeleeuwse kloosterlingen op zeer jeudige leeftijd in het klooster terecht kwam. De eerder genoemde: *pueri oblati*, kinderen die door hun ouders voor het kloosterleven bestemd waren, en daarom aan God geschonken. (7de jaar was gebruikelijke leeftijd)

>Kwamen volop vanaf het begin vd Middeleeuwen, maar alleen de regel v Benedictus (onstaan rond 550) geeft aanwijzingen voor het ritueel v de opname.

1-Dit moest gebeuren tijdens het offertorium vd mis, samen met het brood en wijn. Evenals de Eucharistische gaven waren de kinderen een gave Gods. van terugkeer naar de wereld was geen sprake. Kinderen werden ontdaan v iedere vorm v bezit en elke verwachting om te erven. De ouders mochten uit zijn erfdeel een schenking aam het klooster doen, dit was niet verplicht.

2-In 9de eeuw werd deze kloosterregel algemeen geldend in het hele

Karolingische rijk. In deze tijd werd het gebruikelijk dat het hele erfdeel overging naar het klooster.

Voor aristocratische families was de oblatie v een kind bijna een plicht, die werd ondermeer beloont met registratie in het *liber virae* van het klooster.

Men kan het beschouwen als de geestelijke pendant v een militaire loopbaan, paste ook bij edele afkomst: niet als vazal vd vorst maar als *milites Dei*, soldaten v God.

Daar ze jong achter de kloostermuren terecht kwamen waren ze onbezoedeld en vrij v wereldse smetten, en bij uitstek geschikt als middelaars tussen God en de mensen. Het aantal monniken met een priesterwijding steeg even snel als het aantal oblaten.

De oblatie werd beheerst door Oud-testamentische voorbeelden.

Het beeld v het klooster als opvanghuis voor overtollige kinderen dateert uit de 11de eeuw, toen het instituut vd oblatie aan hevige kritiek onderworpen werd, en ook zijn beste dagen achter de rug had.

Voor de periode v 1000 geldt dat de elite vd geestelijkheid via deze weg tot de geestelijkheid was gaan behoren. (oa: Bonifatius, Hrabanus Maurus, Hincmar)

FAMILIE, HUWELIJK EN LIEFDE IN DE LATERE MIDDELEEUWEN, 1000-1500

3-1-73

De 'lange twaalfde eeuw': een bloeiperiode

De tweeënehalve eeuw na 1000 zijn in W-Europa een tijd v ongekende economische bloei geweest.

Bevolkingsomvang 4x zo groot als in Karolingische tijd.

Agrarische produktie -trekkracht economie- hield hiermee gelijke tred.(Het oude domaniale stelsel, bekend uit polyptieken kraakte in z'n voegen).

Meer mensen > meer land > meer ontginningen.

-Grotere opbrengst door 3-slagstelsel.

-Eerste 3 eeuwen na 1000, was het in het noorden warmer > verhoogde productie

Groeiende bevolking vond plaats in steden.

Politieke ontwikkeling:

- Karolingische rijk uiteengevallen, **gevolg: privatisering vh publieke recht.**

- Kasteelheren werden in Westfrankische rijk en Lotharingen al heer en meesters in hun eigen gebied (oefende daar hoogste macht uit ook al waren ze leenman

- in landsheerlijke territoria kwam het tot een vorm en rust wat de productiviteit vd boeren gunstig beïnvloedde

- toen de strooptochten vd vikingen rond 1000 ophielden, kregen de grotere heren de gelegenheid hun macht te consolideren, ende kleinere kasteelheren te onderwerpen. Zo ontstonden middelgr. politieke eenheden: Anjou, Champagne, Blois, Vlaanderen, waar de regerende graaf -weliswaar leenman vd koning- als zelfstandige heersers optraden.

Franse koning was in de 11de eeuw niet meer dan een soort vorst in Parijs en omstreken, al bleef hij dan formeel opperste leenheer.

Dergelijke ontw. deed zich in de 13de eeuw ook in de Nederlanden voor.

De graven van Holland en Vlaanderen, en de Hertogen v Brabant leenmannen vd Duitse keizer, regeerden als quasi-vorsten in hun gebied. Ze sloegen munten, stichtten steden, coördinerden ontginningen en hielden de kleinere heren eronder.

Er ontstond een politieke kleinschaligheid die paste bij de bebrekkige infrastructuur van deze tijd, en dit vormde een betere springplank voor economische groei dan een groot rijk met een koning die ver weg was.

In de 10de en 11de eeuw gingen bisschoppen zich bezighouden met de bestrijding v geweld. (Rond 1100 vond de graaf v Vlaanderen het genoeg: Het is uw taak om te bidden, de mijne om de vrede te bewaren).

Historisci spreken ven een 'lange 12de eeuw', omdat er in die periode zoveel veranderde in de Middeleeuwse samenleving, dit gebeurde in de verschillende regio's in en verschillend tempo, gedurende 1000-1250.

1/ Politieke stabilisatie op landsheerlijk niveau begon in Frankrijk ten noorden vd Loire, Vlaanderen aan kop.

2/ Koninklijke macht: Engeland 12de eeuw, Frankrijk werd de koning pas in de 13de eeuw feitelijk machthebber.

Vlaanderen en Engeland koplopers heeft te maken met de relatief vroege opleving vd economie in deze streken. Wolhandel en textielnijverheid leidde al tegen het eind vd 11de eeuw tot de vorming v steden en begin vd geldeconomie. Geldcirculatie was eveneens v belang voor de centralisatie vd politieke macht. (Vorst of landheer hoefde zijn dienaar niet langer met land te belonen, evenals de legers waarmee hij ten strijde trok, hij was veel machtiger dan zijn feodale voorganger. Altijd al was de aristocratie erop gespitst geweest land tot erfelijk bezit te krijgen)

3/ Begin 12de eeuw komt in Vlaanderen de betaalde grafelijke baljuw, een eeuw later komt hij in Frankrijk.

Tempoverschillen; (Holland)

Machtsontplooiing graven v Holland pas in 13de eeuw, evenals eerste echte stadsvorming

Grootschalige ontginning v het Hollands-Utrechtse kreeg pas in de 13de eeuw zijn beslag.

Wie weg wilde vd knellende banden v onvrijheid kon naar de steden gaan, of naar een vd ontginningsgebieden die de landsheren tegen gunstige voorwaarden te koop aanboden. (Holland kende zijn COPE, herkenbaar in pltsnamen: Nieuwkoop, Boskoop, waar boeren tegen een betaling v een bescheiden cijns aan de graaf vrijelijk konden werken en produceren)

Toen Bisschop Adalbero v Laon in de 12de eeuw zijn beroemde driedeling formuleerde *-strijders, bidders en werkers-* was deze in werkelijkheid al achterhaald

Steden kende snel een patriciaat, aanvankelijk gevormd door kooplieden, er gingen ook handswerklieden toe behoren, eerst als gildemeesters. later als entrepreneurs

Toetreding tot geestelijkheid werd echte carrière in plaats v slechts 2 keuzen die een vrij man had: *vechten of bidden*.

Kapittelscholen en universiteiten namen het monopolie v geleerdheid over vd klssoters. Een nieuwe stand *litterati*, werd daar geschoold en vond emploi in groeiende bureaucratie vd wereldlijke en Kerkelijke overheid (Landsheren en koningen kregen meer behoefte aan geschoold personeel waar het drukker werd nu hun macht toenam)

Meest spectaculaire bureaucratische explosie vond plaats in de kerk. Na de **INVESTITUURSTRIJD** werd de Paus spin in het web v een gecentraliseerde kerk;

hij was beroepsinstantie in allerlei juridische kwesties die de kerk aangingen. (the growth of papal business)

Cultuur en mentaliteit:

(Carolyne Walker Bynum -1980-, heeft gewezen op:) hoge mate van persoonlijke identiteit in de 12de en 13de eeuw was groepsgebonden; het was niet alleen een periode v sterkere profilering v individuele persoonlijkheid, maar ook een periode v corporatisme.

(Colin Moris) toegenomen economische en sociale mobiliteit v mensen correspondeerde met een intellectuele avontuurlijkheid, grotere rijkdom leidde tot enorme uitbreiding v het leger *vrijgestelden* dat zich min of meer ongehinderd met de zaken vd geest kon bezig houden.

bv: Petrus Abelardus (1079-1141) Had aandacht voor menselijk handelen -bv verzachtende omstandigheden- dit veronderstelt een introspectieve houding die in de vroege Middeleeuwen veel minder gangbaar, zoniet denkbaar was.

eind 1300; fase van contractie breekt aan:

1/ ontginningsgrond wordt schaarser

2/ inflatie deed zijn intrede

3/ 100-jarige oorlog, houdt continent en Engeland in de greep

4/ zwarte dood maakt vele slachtoffers, rond en midden vd 14de eeuw.

5/ boerenopstanden in Engeland, frankrijk en Vlaaneren,

6/ onrust in steden, proletariaat verzet zich tegen de beperkende maatregelen die de gevestigde burgers tegen hun namen

7/ ware explosie v ketterse bewegingen, door Inquisitie te vuur en te zwaard bestreden

De renaissance vd 12de eeuw was definitief voorbij. Maakte het iets uit hoe mannen en vrouwen met elkaar samenleefden? De economische beperkingen knelde het volk des te meer. Toch raakte economie en bevolkingtal nooit meer op het lage niveau uit de vroege Middeleeuwen.

Basis voor economisch en politiek leiderschap v West-Europa was gelegd.

3-2-76

DE ARISTOCRATISCHE FAMILIEEVOLUTIE

Na 1000 voltrok zich in de Franse aristocratie een revolutie in de familiestructuur

- 1- Mensen schonken zich arm (aan kloosters), daardoor werd familiebezit uitgehold
- 2- Gangbaar erfrecht: voor *allodiaal* land (land in volledig bezit), gold dat jongens en meisjes in erfenis deelden.

Deze factoren zorgde dat aristocratische families afzakten tot status van boeren en op den duur verdwenen als landbezitters.

Diegenen die een ambt met bijbehorende koninklijke rechten hadden wisten te bemachtigen konden zich het best handhaven, of de kasteelheren v.d. koninklijke burchten uit de 9de en 10de eeuw.

Leenland was tegen het eind v.d. 9de eeuw erfelijk geworden, maar de leenheren wilden dat één zoon de vader opvolgde en zo garant stond voor de militaire verplichtingen die de feodale band meebracht.

Moeilijk te zeggen waarom families in de 11de eeuw begonnen met strategieën om verdere versnippering v. aristocratisch grondbezit tegen te gaan.

- verzadigingspunt bereikt, de volle omvang v.d. ramp werd duidelijk
 - late 10de eeuw uiterst onveilige periode, koninklijk gezag liet het afweten -
 - machtsbalansen tussen lokale heren waren nog niet gestabiliseerd.
- grotere familieverband kreeg weer beschermende functie (die het in de eeuw daarvoor in mindere mate had gehad)

In de lagere aristocratie komt in deze tijd (late 10de eeuw) de **frèreche** op, waarbij broers het nu ongedeelde familiebezit overdroegen aan een van hen, *niet noodzakelijk de oudste*.

Aan de top v.d. aristocratie deed het feodale principe v.d. **primogenituur** zijn intrede, nu ook voor allodiaal land. (d.w.z. dat de oudste zoon het hele familiebezit erfde. Langzaam drong de primogenituur door in de lagere sectoren v.d. samenleving.

Met deze veranderingen in de structuur v. erfrecht zien we een territoriaal gebonden familiebewustzijn groeien, dat tot uitdrukking komt in de naamgeving.

Eerder waren eigenlijk alleen *voornamen* gangbaar geweest, in bepaalde families doken steeds weer dezelfde *voornamen* op. Nu raakte de *familienamen* in gebruik die in oorsprong ontleende aan **bijnamen** ('de dikke'), aan **kastelen** en vooral aan **familiale landerijen**.

Tegelijkertijd slonk het aantal voornamen, deze waren nu minder belangrijk voor de identificatie v. personen: de **familienaam** werd nu gebruikt in combinatie met de **voornaam**. Dit proces begon net als primogenituur in de toplaag.

Positie v.d. vrouwen veranderde in deze nieuwe structuur. De *Morgengabe* raakte in onbruik; de *dos* die vroeger volledig eigendom v.d. vrouw was raakte aan beperkingen onderhevig. (De vrouw kreeg hierover alleen het vruchtgebruik als haar man stierf, d.w.z. als er wettige kinderen waren, anders viel de *dos* terug aan de familie v. haar man. *Ze mocht dus de dos niet nalaten aan kinderen uit een 2de huwelijk, voordien was dat wel het geval*).

De bezittingen die de vrouw inbracht bij haar huw. werden voortaan bestuurd door haar man, en *was de oudste zoon de enige erfgenaam*.

De 'bruidschat' werd sinds de 12de eeuw steeds meer gangbaar, dwz de **goederen die de familie het meisje meegaf bij haar trouwen**, in plaats vd *dos* die een gift vd bruidegom aan de bruid was geweest. Die bruidschat ging deel uitmaken v het bezit v de familie v haar echtgenoot.

Afnemend economisch individualisme

In 9de en 10de eeuw was er een economisch individualisme, althans bij de elite. Dit wezen de schenkingsoorkonden uit de vroege Middeleeuwen uit, in die tijd sprongen de echtelieden zelfstandig met hun bezittingen om, op z'n hoogst getuigde de kinderen bij een schenking v belang.

In de **eerste helft vd 11de eeuw**, gingen ook verder verwijderde verwanten zich bemoeien met transactie van bezit: broers, ooms en neven. Hun instemming was kennerlijk vereist want ze fungeerden als getuigen

En waren anders dan in de vroege middeleeuwen de **familieleden in mannelijke lijn die ertoe deden**. Er werd kennerlijk 'familieberaad' gehouden.

Een vorm van **extended family** met **patrilineaire trekken** tekende zich af, een omvangrijke groep die elkaar *economische, militaire en religieuze bijstand verleende*.

In dezelfde periode was een gevecht om politieke macht gaande, waarin bepaalde aristocraten trachtten om eigen rijkjes te vestigen ten koste v minder draagkrachtige confraters.

Dit betekende dat de familie nu ook een *militaire eenheid* was geworden.

Naast vrouwen werden ook jongere zoons het kind vd rekening.

Zoons twee keuzen: 1/ loopbaan in geestelijkheid (kon uiterst lucratief zijn, maar sloot de vorming v een eigen aristocratisch geslacht uit))
2/ geluk beproeven in wereld v oorlog en toernooi, jacht en vooral op zoek naar erfdochter. Deze zouden hen een staat stellen *senior* te worden, hoofd v een aristocratische familie.

(Duby 1977): 'Ze bleven lang 'jongeren' omdat ze geen grondbezit hadden om een eigen familie te sichten enz. Waarschijnlijk heeft de zg **kinderkruistocht** niet uit kinderen bestaan, maar uit *pueri*, dwz landloze jongere zoons.

Hadden geen romantisch lot:

- uitgesloten v erfopvolging
- eerste leden vd ridderschap, de gekerstende versie vd vechtersbazen die hun militair potentieel ten dienste vd kerk stelde (zoals *kruistochten*) en daarom in ogen vd geestelijkheid een legitieme vorm v geweld uitoefende.
- met kerkelijke rituelen "ridderslag" werden ze vanaf de 11de eeuw ingewijd in hun hoge taak
- in feite bleven het: avonturiers

EN DE BOERENBEVOLKING?

Het verdwijnen vd koninklijke macht in het WestFrankische rijk dedurende de 10de eeuw + de strijd tussen de aristocraten om hiervan hun deel te bemachtigen, zorgde ervoor dat **de boeren een grote, ongedifferentieerde massa van onvrijen (servi) werden.**

Terminologie, subtiel onderscheid (karolingische polyptieken)

servi en mancipia waren afkomstig uit groep der slaven

coloni hadden vrijwillig afstand gedaan v vrije positie, in ruil voor bescherming

liti halfvrijen

Hun nazaten hielden generaties lang vast aan dit onderscheid, hun verplichtingen waren gerelateerd aan hun status.

Onvrijheid werd overgedragen via de moeder. De polyptieken laten dan ook veel mannen zien die boven hun stand trouwden en zich zo opwerkten.

In de 10de eeuw werd de koninklijke rechtbank vervangen door een directe machtsuitoefening door feodale heren, boeren stonden machteloos, hadden geen kans meer om *onvrije* status aan te vechten. De verschillen verdwenen, met dien verstande dat allen **servi** werden.

Vanuit deze positie begonnen ze tegen het vd 11de eeuw, onder invloed v ontginningen en stadsvorming, aan een nieuwe verbetering v hun levensomstandigheden, in juridische en economische zin.

Bovenstaand proces gold vooral in Frankrijk. In het duitse rijk konden de vrije boeren zich langer handhaven, het keizerlijk gezag bleef er langer, en het proces van **feodalisering - dwz versnippering v politieke macht-** begon pas in de 12de eeuw.

Sommige streken: Friese landen, kenden nooit feodale adel of onvrije boeren.

Onvrijheden huwelijk: heren hadden het voor het zeggen. Vertrek v arbeidskracht UIT het domein moest gecompenseerd worden door nieuwkomers. Er werd door domeinheren 'geruild'. **De partnerkeuze was daarmee aan duidelijke randvoorwaarden gebonden.**

Het recht v formariage werd gecompleteerd door dat van mainmorte, de heer had een keus uit de roerende goederen die onvrijen bij hun overlijden nalieten.

Toch moet de band v onvrijheid niet te veel gekneld hebben, een verbetering v levensstandaard was mogelijk.

Het waren ook deze aan de grond gebonden servi, die wellicht aangespoord door hun heren, de agrarische revolutie vd 11de en 12de eeuw bewerkstelligden.

3-3-79

DE KERK EN HET HUWELIJK: TOENEMENDE BEMOEIENIS

9de eeuw: kerkelijke opvatting: monogaam en onontbindbaar.

Spanning: (ook na Karolingisch tijd)

- wereldlijk huwelijk: erfgenamen produceren
- kerk: beteugeling menselijke lust

Overspel, door man:

- werd door kerk veroordeeld
- niet door wereld (hooguit door man vd vrouw waarmee hij oversp. had gepleegd)

Overspel, door vrouw:

- Was erger, kon vreemd bloed in de familie brengen, in de vorm v onopgemerkte bastaarden.
 - Maagdelijkheid voor de huw. sluiting en de huwelijkstrouw waren absolute vereisten
- Dit werden de wortels vd "dubbele moraal".*

12de eeuw zorgde voor aanscherping kerkelijke opvattingen waaraan wettig huw. moest voldoen:

- Vroeger: (Hincmar) desponsatio-dos en consummatio (huw. bleef een kwestie v beide families)
- (ivo v Chartres), blies Romeins recht van *consensus* tussen beide echtelieden nieuw leven in. (actieve instemming v beide echtgenoten leidde tot wettig huw.). Dit diende mede om mensen die zich op verre bloedverwantschap beriepen de pas af te snijden.
- Overgenomen door Gratianus (1140, *Decretum*); "..was de actieve instemming vd echtelieden bij huw. sluiting was zelfs het enige element dat nooit aan een wettig huw. mocht ontbreken. Dit werd gecompliceerd door *copula carnalis* (de bijslaap) en bovendien door onmisbare echtelijke liefde.

Probleem: onderscheid tussen huw. en informele seksuele affaire is in deze visie moeilijk te maken.

Oplossing: Petrus Lombardus (1095-1160), Maakte onderscheid tussen:

1/- 'woorden met betrekking tot de toekomst' (***verba de futuro***), zoals bij verloving uitgesproken, en

2/ 'woorden met betrekking tot het heden' (***verba de present***), namelijk de uitspraak dat men elkaar op dat eigenste moment tot man en vrouw nam.

Dit gold als een verfijning, maar de consensus bleef de kern waar alles om draaide.

Minimum leeftijd huwelijk: meisjes: 12 jaar / jongens 14 jaar.

Verba de futuro, werd een bindende huw. belofte, mits uitgesproken na het 7de jaar en de verbintenis werd gecompliceerd door de bijslaap.

rechtspraak:

- tussen 2 families over teruggave *dos* en geschonden familie-eer voor **grafelijk gerecht**.
- bisschoppen: alleen over vraag of huw. al dan niet **incestueus** was.

(Tot in de 12de eeuw: kerkelijke rechtbank: bepalen of huwelijk ontbonden kon worden, in de regel ging het om incest, maar met consensus-gedachte was er werk voor bisschoppen, hun rechtsprekende activiteit groeide zo sterk dat ze zich door een officiaal, in feite vertegenwoordiger v bisschop lieten bijstaan. Eerder mochtte ze zich alleen maar uitspreken of een huw al dan niet incestueus was).

-Erkenning v *verba de futuro* gaf ruim baan ouders die bindende huw, voor kinderen wilde arrangeren.

-Het is onjuist om te denken dat de nieuwe canoniekrechtelijke principes er zouden zijn om kinderen te beschermen tegen ouderlijke willekeur.

-Door kerkelijke eis v consensus tussen echtelieden (kern v huw.), kregen heel wat jonge mensen de mogelijkheid te huwen zonder ouderlijke instemming.

-Mensen die tot het huw. waren gedwongen konden scheiden

-Jongeren die *verba de presenti* hadden uitgesproken en bezegeld hadden, waren man en vrouw ongeacht wat hun familie ervan dacht. Veel jongeren kwamen dit inde 14de eeuw aan de 'officiaal' vertellen.

Wettig beschouwde kerkelijk huw. diende voor de deuren v het kerkgebouw te worden ingezegend, bovendien moest het **sinds het 4de concilie v Lateranen in 1215**, 3 maal worden afgekondigd om te zien of er beletselen waren. (zoals bloedverwantschap)

Dit kerkelijk ingezegende, openbare huwelijk boekte gestaag terreinwinst. maar tot het eind v de Middeleeuwen bleef het zogenaamde: **clandestiene huwelijk** gemeengoed.

Er was niets **clandistiens** aan (in Middelnederlands: *heymelike huwelijk*), niet in het openbaar gesloten, voldeed wel, was niet wettig, werd wel erkend. man en vrouw leefde openlijk samen, de verplichting om een kerkelijk huw. te sluiten kon men afkopen. Het 'geheime' zat hem erin dat *de publieke afkondiging achterwege bleef en het huw. niet ten overstaan v een priester was gesloten*.

Tegen het eind vd 14de eeuw was er sprake v vermindering vh enthousiasme bij jongelieden die hun verbintenis tegen de wil v hun ouders hadden gelegitimeerd wilde zien.

kon financiële problemen opleveren

meisjes werden slachtoffer v naïef geloof v *verba de presenti* v hun minnaars. Hadden een kind, geen steun vd familie, jongen was er met het egld vandoor.

Volgens kerkvaders: huw. beteugeling v seksu;iteit, mede om die reden duurde het zo lang voordat de huw. sluiting beschouwd werd als iets waar de clerus bij moest optreden. Hoewel de eerste teksten v huwelijks-cereminies al in de 7de eeuw te vinden zijn, bleef de **aanwezigheid v een priester tot in de 12de eeuw overbodig**.

-Eerste huw. ceremonies volgens handschriften al in 7de eeuw.

-Na 1000 priesterzegen gangbaarder, wordt thuis gegeven.

-12de eeuw verplaatsing ceremonie naar kerkgebouw.

-12de eeuw positieve waardering v het huwelijk door geestelijkheid

- 13de eeuw huw. erkenning huw. als sacrament
 - >Familiebelangen: door openbaarheid konden ouders en magen greep houden op de jongelieden
- Ong. 1180: huw. heeft sacramenteel karakter omdat:
 - >liefde tussen man&vrouw symbool v gemeenschap tussen God en de menselijke ziel
 - >vertegenwoordigd de lichamelijke band tussen echtelieden de verbinding tussen Christus en de kerk
 - Dit waren belangrijke stappen in de richting v het huwelijk tot 1 vd 7 sacramenten te verheffen
- 13de eeuw: strijd tegen ketterij (katharen of albigenzen) droeg tot bovenstaand bij. Katharen ontkenden noodzakelijkheid v het huwelijk en beschouwden het allerminst als sacrament. (PAG.94, wezen al het lichamelijke af)
- vertegenwoordigers v monastieke stromingen waren wantrouwend tegen positieve opwaardering (sacrament) v het huwelijk, ze waren v oudsher gekenmerkt door een anti-seksuele houding (Franciscaan Petrus Olivi 1248-1298)

Niet alle spiritualetijd was doordrenkt met afwijzing v lichamelijke liefde:

-liefde tussen man en vrouw is een tastbaar symbool vd innige vereniging vd menselijke liefde ziel met Christus.

-Hadewijch: de **minne**, het overmeesterd worden vd ziel door het Goddelijke

-Hildegard v Bungen: ...toen Adam sliep enz.

Deze vrouwelijk mystici geven op geheel eigen wijze gestalte aan het *humanisme van de 12de eeuw*,

Aandacht en repect voor menselijke gevoelens en drijfveren, en een nieuw vermogen tot introspectie kenmerkte het denken v veel kerkelijke auteuers uit deze periode.

ontwikkeling JOODSE en CHRISTELIJKE huwelijkssluiting.

Gaat niet om WISSELWERKING tussen culturen, maar om gedeelde ervaringen uit hetzelfde milieu, die op verschillende wijzen tot uitdrukking komen.

Joden:

-11de eeuw: vond sacralisatie v het huwelijk plaats, uitte zich op 4 manieren:

- 1- keuze v een heilige dag
- 2- gebruik sacrale symbolen (bv dragen gebedssjaal door bruidegom)
- 3- rabbi als middelaar
- 4- synagoge als toneel huwelijkssluiting

*In het Christendom vindt men 3 elementen terug, **de grote uitzondering is keuze v een sacraal tijdstip.***

Voor joden was doorgaans VRIJDAG, ondanks waarscxhuwingen vd 11de eeuwse rabbi's tegen de ontheiliging vd sabbat, gingen de feestelijkheden meestal op zaterdag door.

Voor Christelijke kerk lag dit anders. het wantrouwen tegen seksualiteit, men wilde vermijden dat huwelijksluiting op feestdagen plaatsvond, ook de zaterdag was uit den boze. De *copula carnalis* zou immers de heilige tijd verontreinigen. (erfenis v Paulus en Augustinus)

De visie op echtelijke seksualiteit was in het Jodendom totaal anders. Liefde binnen het huw, was op zichzelf heilig en interfereerde niet met de sabbat, al hadden sommige rabbi's het er aanvankelijk moeilijk mee.

Het proces in het Jodendom liep makkelijker omdat er geen theologische obstakels waren

Dat het in dezelfde periode plaatsvond **-11de t/m 15de eeuw-** kan geen toeval zijn.

3-4-86

HOOFSE LIEFDE

Opkomst niet eenvoudig te traceren, omdat de bronnen uit Karolingische tijd en de 1ste eeuwen erna grotendeels v kerkelijke hand zijn.

Veranderde in de 12de eeuw (1160), werden in Z-Frankrijk troubadours liederen opgetekend

Laatste decennia v 12de eeuw werd de **hoofse liefde** ook in het noorden brandpunt v literaire activiteit, geen dichtkunst, roman was favorite genre. (jongere vrijgezel die gehuwde vrouwe het hof maakt)

-Hoofsheid, zoals ook feodaliteit en riddelijkheid, was uitsluitend een zaak tussen mensen v aanzienlijke afkomst.

-Wat de jongeman uithaalde met een onvrije vrouw -of een vrouw v lage geboorte- deed niet ter zake.

Hoofse liefde:

-Lag eveneens een mannelijke superioriteit ten grondslag

-Hoofse liefde was allerminst *platonisch*

-Hoofse liefdesspel was erop gericht de vrouw te veroveren, en niet alleen in overdrachtelijke zin

-*Zelfbeheersing* was v het grootste belang. In die zin kon de liefde platonisch zijn. De zegevierende minnaar zag in laatste instantie af van zijn buit.

-Hiermee waren de feitelijke machtsverhoudingen bevestigd. De begeerde vrouw kon een machtige vrouw zijn. Object v verlangen. Hij vernederde zich om haar te krijgen. Maar door zelfbeheersing hield hij niet alleen haar maar ook zichzelf in de hand.

Hoe kon de hoofse liefde voor gehuwde vrouwen bloeien?

Dit liefdesideaal was vooral een literair ideaal, dat werd uitgedragen door een medium waarbij het publiek kon wegdromen. Vooral van *invenis*, de zoon voor wie geen erfdeel was weggelegd.

Uiteindelijk ging het om gedragcodes in een mannenwereld, waarbij vrouwen ogenschijnlijk een hoofdrol, maar in feite een bijrol vervulde.

De vrouw in de hoofse liefde was de middelaarster tussen de heer en zijn vazallen.

Had de hoofse liefde invloed? de samenleving werd er niet beter van.

-geïdealiseerd gedrag (leefde vooral in literatuur en verbeelding, en dan nog alleen aan koninklijke en aristocratische hoven)

-geen hoofs gedrag tegen onvrije vrouwen (werden gewoon verkracht)

-waren alleen getrouwde vrouwen uit de elite, die te maken hadden met de dromen vd *invenes* en **hun wens om hun mannelijkheid te bewijzen tegenover hun heer.**

Ongehuwde meisjes waren nog meer taboe dan gehuwde kasteelvrouwen, hun

maagdelijkheid werd scherp bewaakt door vaders en broers, want die maagdelijkheid stond garant voor een huw. partner.

Na 1250 ging de hoofse liefde ook niet meer aan die meisjes voorbij, ze werden een vurig nagestreefd liefdes object - **en werd het hofmaken de gangbare aanloop tot het huwelijk in de hogere kringen.** (de mann. familieleden moesten hun dochters dan wel meer 'speelruimte' geven, daardoor werden de 'muren' van de vrouwenverblijven iets lager).

Hoofse liefde werd op den duur een beleefde omgangsvorm -daartoe was de heer v stand verplicht- en dat was op lange termijn wellicht de voornaamste invloed op de samenleving. Daar raakte het model los v zijn oorsprong: het kasteel.

DUBY: hoofse liefde kon in de 12de eeuw ontstaan vooral door de ontwikkelingen in het: **erfrecht.** ie produceerde een categorie landloze adellijke zoons, die gevoelig waren voor de boodschap v hoofse dichters.

Dat de opvoedingspraktijken in de aristocratie een goede voedingsbodem waren voor de angst die bij mannen leefde voor vrouwen, dat lijdt geen twijfel. (7jaar uit vrouwenvertrekken, leren vechten enz., 12jaar eed a/d koning enz.

3-5-92

CELEBAAT EN CONCUBINAAT

-Reguliere geestelijkheid: monniken en nonnen
-Wereldlijke geestelijkheid: priesters, diakens, sub-diakens
Ook de laatste mochten NIET huwen dit gold al onder Paus Leo i (440-461)

PRAKTIJK:

celibaat v gewone dorpspriester kwam niet veel terecht in de vroege Midd. eeuw.
-werden gerecruteerd uit onvrije boeren
-priesters moesten "vrij" zijn (snel geregeld, meeste kerken waren eigendom vd landheren)
-landheren beschouwden priesters als dienstpersoneel
-landheren streken merendeel v kerkelijke inkomsten op
-priesters moesten dan ook net als ieder ander hun akker bewerken om zich in hun levensonderhoud te voorzien. Hoe konden ze dit doen zonder hun 'vrouwje' (*muliercula*) en kinderen.

In de tijd waarin de kerkelijke huwelijks sluiting nog niet gedefinieerd was en nauwelijks gepraktiseerd werd, was het verschil tussen concubinaat en huwelijk voor leken feitelijk te verwaarlozen.

Aan de monniken en priesters werden hoge eisen gesteld: de kloosterlijke levenswijze waartoe zij zich verplicht hadden, impliceerde kuisheid. Ook van de geestelijkheid rond de bisschoppelijke kathedraal werd meer verwacht.

De geest v religieuze hervormingen in de 11de eeuw werd mede gedragen door de intensivering v lang bestannde sentimenten (priester is middelaar tussen God en de mensen).
Het concubinaat vd priester werd nu pas echt doelwit v kritiek.
(In de stroom 11de eeuwse geschriften vindt men over het celibaat ende monastieke traditie v vijandigheid tov vrouwen en seksualiteit weer in alle hevigheid terug).

(11de eeuw): Hervormer Petrus Damiani:

Volgens zijn geschriften was het leven v gehuwden op aarde een hel en hadden eigenlijk alleen monniken kans op een eeuwig leven. *Schoorvoetend gaf hij toe dat het huwelijk niet geheel en al slecht kon zijn, de kerk erkende het immers als een gezegende staat.*
Voor Petrus waren vooral vrouwen en geld vuiligheid, **uit dit laatste blijkt dat de geldeconomie inmiddels een grote rol was gaan spelen.**

Hervormer Petrus Damiani: houding sterke verwantschap met dualisme vd *gnostici*, zagen een scherpe tegenstelling tussen alles wat aards, lichamelijk en dus slecht was, en de wereld der uitverkorenen die zich niet met zulke vuiligheid inlieten

Periode 1050-1250 sterke groei kloosters.

Recruteringspatroon kloosterlingen ligt nu anders: volstrekt persoonlijke roeping v volwassenen, de oblaten worden stap voor stap teruggedrongen

Begin 13de eeuw:

opkomst bedelorden: Franciscanen en Dominicanen. Hier ging het om een armoede beweging, typerend voor een maatschappij die de voorafgaande anderhalve eeuw alsmaar rijker geworden is.

12de eeuw: Huwelijk voor geestelijken was uitgesloten, niet alleen in theorie -dat was allang zo- maar ook niet meer in de praktijk. Zo kwan het concubinaat v geestelijken steeds meer in een kwaad daglicht te staan. **Verdween het? Nee**, dit gebeurde pas in de Contrareformatie. De 'gewone' niet reguliere kanunniken (Utrecht) waren hoog adellijke heren, die een navenate staat voerden. Zowel paarden als jachthonden als concubines hoorden daarbij.

Huwelijk voor geestelijken vanaf het subdiakonaat was onmogelijk geworden.

1120: Wat moest met overblijvende partner gebeuren als een v hen in een klooster intrad of priester werd?

-Men moest wachten totdat die partner overleed, of gelijktijdig kiezen voor het celibaat. De huw. band was te heilig geworden om verbroken te mogen worden, ook al waren het vrome overwegingen.

In de 14de en 15de eeuw hadden 60% vd pastoors in Brabant een concubine. Het was duidelijk hoe het wel moest, menig pastoor kon zich redden door een boete te betalen. Voor het functioneren vd priester had dit geen gevolgen, zeker niet in de late Middeleeuwen toen het hervormingsvuur vd 11de en 12de eeuw gedoofd was.

ZIE VERDER:: SAMENVATTING IN TIJDSBALK